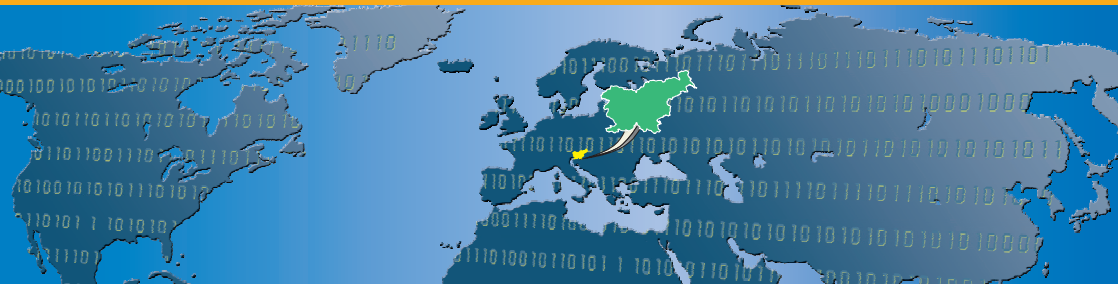

REPUBLIKA SLOVENIJA

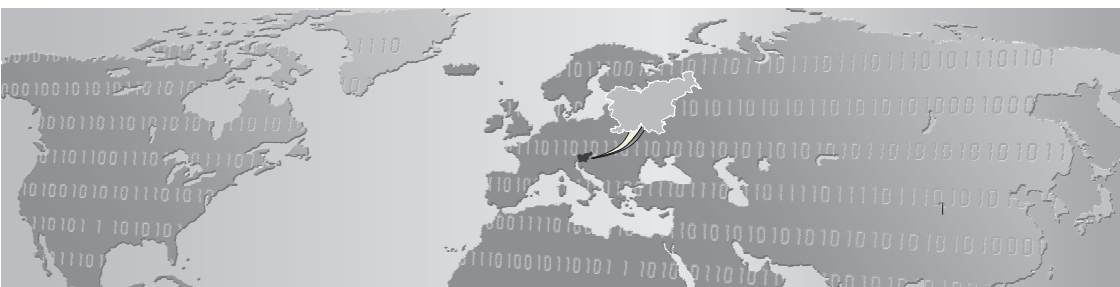
STATISTIČNI URAD REPUBLIKE SLOVENIJE

www.stat.si

Starejše prebivalstvo v Sloveniji

Ljubljana, september 2010

www.stat.si

Starejše prebivalstvo v Sloveniji

Ljubljana, september 2010

Avtorica Nelka Vertot
Tiskano v tiskarni Januš

Publikacija je na voljo na spletnem naslovu www.stat.si/pub.asp

Informacije daje Informacijsko središče,
tel. (01) 241 51 04

elektronska pošta info.stat@gov.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

314-053.9(497.4)

VERTOT, Nelka

Starejše prebivalstvo v Sloveniji / [avtorica Nelka Vertot]. -
Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2010. - (Zbirka
Brošure / Statistični urad Republike Slovenije)

ISBN 978-961-239-211-6

1. Gl. stv. nasl.

252398592

Uvodna beseda

Današnji čas je obdobje velikih družbenih sprememb; te so v veliki meri posledica razvoja političnih, gospodarskih in prebivalstvenih dejavnikov. Zaradi leta trajajočega zniževanja rodnosti, zmanjševanja smrtnosti oz. daljšega trajanja življenja se posebej v razvitem svetu – in to evropske družbe so – srečujemo s pospešenim procesom staranja prebivalstva ter s spremembami in težavami, ki so s tem povezane. O staranju prebivalstva govorimo takrat, ko se delež prebivalstva nad izbrano starostno mejo (pogosto je to doseženih 65 let) povišuje glede na celotno prebivalstvo. Staranje prebivalstva je tako eden resnih izzivov, pred katerim se je danes znašlo človeštvo. Čeprav so ustrezni kazalniki že vrsto let opozarjali na ta pojav, se moramo zavedati, da je »*staranje prebivalstva tih proces, da se razvija dalj časa in povzroča posledice, ki jih je težko predvideti*« (Antonio Galini¹). Zato je tudi zdajšnje stanje staranja svetovnega prebivalstva kljub vsemu nekaj novega, je edinstveno, nepredvidljivo, in ga je treba obravnavati drugače. »*Današnji stari ljudje namreč niso takšni kot stari ljudje včerajšnjega dne in so drugačni od starih ljudi jutrišnjega dne.*« (Elizabeth Mullen²).

Problematiko staranja prebivalstva v zadnjem desetletju intenzivno proučujejo v Združenih narodih, v OECD in v Evropski uniji. Zaradi stalnega zniževanja rodnosti in podaljševanja življenjske dobe v zadnjih desetletjih se močno spreminja starostna sestava prebivalstva - prebivalstvo sveta je vse starejše. Tudi večina držav članic EU-27 se spopada s posledicami dejstva, da se njihovo prebivalstvo postopoma stara. Povečan delež starejšega prebivalstva povzroča številne spremembe in je vzrok za nove izzive, za katere je treba čim prej najti čim ustrežnejše rešitve. Tak demografski razvoj zahteva temeljite družbene spremembe na področju socialnega varstva, stanovanj in zaposlovanja in verjetno še kje. Poleg tega pa postopen proces staranja prebivalstva tudi močno vpliva na običajne odnose med generacijami. Vedno številnejši so tisti, ki menijo, da morajo odgovore poiskati vse generacije skupaj in da morajo njihova prizadevanja in iskanja temeljiti na dialogu in medsebojnem sodelovanju.

Generalna skupščina ZN je leta 1991 (9 let po prvi svetovni skupščini o staranju prebivalstva, leta 1982 na Dunaju) sprejela načela Združenih narodov za starejše, leta 2002 (na drugi svetovni skupščini o staranju prebivalstva v Madridu) pa Mednarodni akcijski načrt o staranju. Z njim je želela spodbuditi razvoj družbe za vse starosti oziroma spodbujati novo kulturo staranja ter s tem prispevati k bolj humani in vedrejši podobi starosti v 21. stoletju.

Oktober 1998, na »predvečer« mednarodnega leta starejših, 1999, je tedanji generalni sekretar Združenih narodov gospod Kofi Annan dejal, da »smo sredi tihe revolucije, in sicer take, ki bo v prihodnosti z velikimi gospodarskimi, socialnimi, kulturnimi in psihološkimi ter duhovnimi posledicami krepko preseгла meje demografije«. Mislil je na staranje prebivalstva, torej na povečanje deleža starejših oseb, ki je zlasti posledica znatnega napredka na gospodarskem, socialnem in zdravstvenem področju, hkrati pa tudi eden najpomembnejših izzivov, s katerimi se bo svet – najprej njegov razviti del (tudi EU) – moral resno spopasti v naslednjih letih. Danes to vedno bolj v polnosti doživljamo.

Staranje prebivalstva je tudi v Sloveniji proces, ki se mu ni in ne bo mogoče izogniti. Z upadanjem števila oz. s preskromnim številom rojstev, z daljšanjem življenjske dobe in z

¹ Institute of Medical Biochemistry, Federal University of Rio de Janeiro

² American Association for Retired Persons (AARP)

upočasnjevanjem umrljivosti se spreminja starostna sestava prebivalstva: zmanjšuje se delež otrok (0–14 let), povečujeta pa se delež delovno sposobnega prebivalstva (15–64 let) in delež starejših (tj. oseb, starih 65 let in več). Delež otrok se je od leta 1981 do leta 2004 zmanjšal s 23 % na 14 %; delež delovno sposobnega prebivalstva (15–64 let) pa se je v istem obdobju povečal s 66 % na 69,5 %. Delež starejših (65 let in več) – ki je bil v začetku osemdesetih let 20. stoletja na ravni 10 % – se od leta 1987 stalno povečuje in je leta 2004 že presegel 15 %.

Po srednji varianti projekcije prebivalstva EUROPOP2008 naj bi se v Sloveniji delež najmanj 65 let starih ljudi (65+) med skupnim prebivalstvom do leta 2060 povečal za več kot 16 % (na 33,4 %) oziroma naj bi se število toliko starih prebivalcev predvidoma povečalo od leta 2008 do leta 2060 s 325.300 na 589.900. Delež najmanj 80 let starih ljudi (80+) med skupnim prebivalstvom pa naj bi se po omenjeni projekciji do leta 2060 povečal s 3,5 % na 14,1 % oziroma z 71.200 na 249.500 prebivalcev.

Ker staranje prebivalstva danes v številnih državah že ogroža vzdržnost njihovih javnih financ, namenjajo v vseh temu problemu veliko pozornost in iščejo mogoče rešitve. Ko v zvezi z daljšanjem pričakovane življenjske dobe in z njo povezanim spremenjenim zdravstvenim statusom ljudi govorijo o mogočih finančnih posledicah staranja prebivalstva, starost običajno ocenjujejo s treh mogočih scenarijev: »živeti dlje«, »živeti dobrega zdravja«, »živeti dolgo in ostati dobrega zdravja«.

Kljub številnim neznankam o prihodnosti, v katere zre današnji človek (tudi slovenski), je jasno: jutrišnja družba bo drugačna od današnje – tudi in predvsem zaradi demografskih sprememb. Po demografskih kazalnikih je tudi naša družba že vstopila v »zrela leta«, saj se delež starejših ljudi v t. i. »zlato dobi«, vztrajno povečuje; obenem pa se bistveno spreminja tudi odnos do staranja in starejših. Ob doživljanju in v pričakovanju vse daljše življenjske dobe so naši občutki pogosto mešani: veseli smo, ker lahko upamo, da bomo dolgo živeli, strah pa nas je, ker ne vemo, ali bomo v teh nemočnih »starih« letih imeli sredstva, da bomo tudi preživeli.

V iskanju čim ustrežnejših rešitev na tem področju za našo družbo pomeni publikacija Starejše prebivalstvo v Sloveniji, ki jo je pripravil Statistični urad Republike Slovenije, le dodaten vir informacij, ki so potrebne za načrtovanje prihodnjih sprememb na tem področju in za opredelitev nekaterih merljivih ciljev. Podatkom, ki prikazujejo res samo »izseke« iz izbranih področij, povezanih s staranjem prebivalstva v Sloveniji, smo, kjer je bilo mogoče, dodali tudi podatke za države članice EU-27, da se da hitreje razbrati, kako smo na posameznih obravnavanih »področjih« umeščeni v evropski prostor. Čeprav je Slovenija ozemeljsko in po številu prebivalstva ena izmed manjših držav, se pri kazalnikih staranja kažejo večje ali manjše razlike tudi med njenimi posameznimi »teritorialnimi deli« (statističnimi regijami in občinami Republike Slovenije).

V brošuri je predstavljen tudi izbor podatkov o zavarovancih pokojninskega zavarovanja in prejemnikih pokojnin v Sloveniji, ki so jih na ZPIZ iz svojih evidenc tokrat prvič pripravili za objavo tudi po občinah Slovenije.

Mag. Irena Križman
generalna direktorica

KAZALO

Staranje je dosežek družbe	7
Prebivalstvo je vse starejše	10
Naravno gibanje prebivalstva je skromno	21
Način (so)bivanja starejših	27
Stopnja zaposlenosti starejših je nizka	35
Dohodki starejših	37
Zdravje v poznejših letih	49
Stopnja tveganja revščine pri starejših	51
Sklepne misli	54
Metodološka pojasnila in definicije	55
Statistična in druga znamenja	58
Kratice, krajšave in merske enote	58
Seznam držav: imena in kratice (ISO 3166)	59
Občine RS, 1. januar 2009	59
Literatura in viri	60

Foto: Nelka Vertot

■
 Ko sem bil še štirinajstletnik, je bil moj oče tako neumen, da sem ga komajda prenašal v svoji bližini. Toda glej čudo, ko sem dopolnil enaindvajset let, sem bil šokiran, kako veliko se je moj stari naučil v sedmih letih.

Mark Twain

■
 Z vsakim letom, ki mine, sem bolj zadovoljen. Ta občutek me spremlja že od mojih štiridesetih. Takrat sem bil nekoliko vznemirjen ob tej življenjski prelomnici, toda moj stari prijatelj me je potolažil: Ne pritožuje se nad staranjem – veliko, veliko ljudi nima tega privilegija.

Earl Warren

■
 Vsaka starost prinaša svoje plodove, treba jih je znati pobrati.

Raymond Radiguet

■
 Star les daje svetlejši ogenj.

Hrvaški pregovor

■
 Stare vrane ne pobirajo črvov blizu brane.

Slovenski pregovor

■
 Daj vsakemu dnevu možnost, da bo najlepši v tvojem življenju!

Mark Twain

Gube bi morale označevati mesto na obrazu, kjer je bil nasmeh.

Mark Twain

■
 Starost je dobra v štirih rečeh: staro drevo najboljše gori, staro vino je najboljše piti, starim prijateljem zaupati in stare pisce brati.

Francis Bacon

■
 Nihče se ne postara s tem, ko živi mnogo let. Staramo se z opuščanjem naših idealov. Leta mogoče nagubajo kožo, ampak opustiti navdušenje pomeni nagubati dušo.

Samuel Ullman

■
 Eno leto je dolgo, več jih pa hitro mine.

Nemški pregovor

■
 Če se hočeš star odpočiti, se moraš mlad potruditi.

Slovenski pregovor

■
 Dneva ne moreš zadržati, lahko pa ga izkoristiš.

Latinski pregovor

■
 Pogum ni vedno glasen.

Včasih se pogum oglasi ob koncu dneva s tihim glasom in pravi: Jutri bom poskusil še enkrat.

Mary Anne Radmacher

Foto: Nelka Vertot

STARANJE JE DOSEŽEK DRUŽBE

Družbeno okolje je s svojimi spremembami (družbene ureditve in političnih sistemov, pa tudi gospodarskega in tehnološkega razvoja) vedno pomembno vplivalo na družbo in življenje ljudi v njej. Čas, v katerem živimo, je v družboslovju poimenovan postmoderna doba ali doba presežanja nečesa (doba poseganja »onkraj«). Za obdobje zadnjih desetletij je značilna tudi izguba pomena in družbenega vpliva mnogih "samoumevnosti človeškega življenja" (Socialni razvoj, Umar, 2006), kar daljšanje življenja in z njim neločljivo nujno povezano medgeneracijsko sožitje nedvomno je. Ljudje smo skoraj vsak dan postavljeni pred vrsto novih možnosti in izbir, pogosto prisiljeni odločati se kar "mimogrede", brez časa za trezen premislek, ter skoraj "dnevno" vsaj popravljamo načine življenja in svoje načrte v zvezi z njim, če jih že ne spreminjamo. Statistični podatki ne »opozarjajo« le na današnji osrednji prebivalstveni problem »razvitih držav« nasploh, na hitro staranje prebivalstva, ampak tudi na vzrok in posledico tega pojava, na izrazito upadanje rodnosti in na daljšanje pričakovanega trajanja življenja ob rojstvu (je kazalnik zdravja prebivalstva; je povprečno število let življenja, ki ga novorojenec lahko pričakuje ob predpostavki, da bo od leta opazovanja dalje umrljivost glede na starost ostala nespremenjena). Velikost, starostno-spolna sestava in regionalna razporejenost našega prebivalstva v naslednjih desetletjih so sicer res odvisne od prihodnjih vrednosti rodnosti, umrljivosti in selivnosti, kako pa bomo kot velika množica posameznikov živeli na tem delu Evrope, pa je nazadnje v največji meri odvisno od tega, v kolikšni meri smo ljudje kot posamezniki in kot celota – družba: torej, kakšne so vrednote, ki jim dajemo prednost oziroma ki jih živimo.

Vrednote postajajo vse bolj tisti dejavnik, ki določa meje območij, znotraj katerih se pogovarjamo o izzivih in načinih reševanja vprašanj hitro spreminjajočega se sodobnega sveta, ki od vsakogar terja vedno nove prilagoditve. Vrednote so pojmovanja tega, kar je pomembno, za kar si je vredno prizadevati in se zavzemati. Določajo, kako družba in njeni ljudje izpolnjujejo skupno poslanstvo in sledijo skupni viziji prihodnjega razvoja. Urejena in trdna družba potrebuje skupna merila in vrednote, ker brez skupnih vrednot se člani te družbe ne bi mogli medsebojno povezovati. Povezovanje z drugimi je za vsakogar bistvenega pomena, saj ... lahko človek le v odnosu s sočlovekom dobi dragoceno izkušnjo o pravi vrednosti življenja Čeprav se danes večkrat zdi, da za sodobnega posameznika ni več vrednostnih sistemov in ciljev, za katere bi si prizadeval vse življenje, in da so novi sistemi vrednot vse bolj začasni in manj jasno zarisani, le ni tako. Tudi Slovenija potrebuje za dobro funkcioniranje svojih prebivalcev moralne vrednote in načela, ki jo postavljajo v določen vrednostni okvir za delovanje v prihodnosti, potrebuje dobro medgeneracijsko sožitje (tj. dobre, skladne, kulturne medgeneracijske odnose, koristne za vse sobivajoče).

Življenje je nedeljiva celota. Staranje je del življenja, dočakati pozna leta je dosežek, zato je postati star normalno. Staranja ne moremo preprečiti, zdrav način življenja (zdrava prehrana in ustrezna količina gibanja) pa ohranja človeka vitalnejšega (polnejšega življenjske moči). Staranje pospešuje več dejavnikov: dednost, vlažno, vroče podnebje, življenje v mestih, način življenja, napačna prehrana, premalo gibanja, vrsta službe, škodljive navade in razvede.

Število starejših moških in žensk narašča, življenjska doba ljudi je vse daljša, predvsem zaradi izboljšanih zdravstvenih in socialnih razmer. Kljub temu da so starejši danes bolj »pri močeh«, kot so bili toliko stari pred desetletji, se vendar zdi, da je obremenjenost s starostjo danes večja kot nekoč. V sodobni kulturi, v kateri se cenijo predvsem vrednote, kot so mladost, lepota in uspešnost, se je že razširil tudi dvom o vrednosti in smislu staranja ter starosti, in raziskave žal vse pogosteje omenjajo samomore prav med ljudmi tretje generacije ...

Danes je verjetno najpomembnejši del oblikovanja družbenoekonomskega razvoja iskanje najustrežnejših poti za vključevanja oseb vseh starosti v družbo tako, da bosta

STARANJE JE DOSEŽEK DRUŽBE

zapostavljanje (diskriminacija) zaradi starosti in neprostovoljna osamitev čim bolj redka pojava. Ker je zagotovitev pravice do varstva pred revščino in socialno izključenostjo še posebej pomembna za starejše (tudi vedno bolj nemočne), je nujno spodbujati solidarnost in vzajemno pomoč (podporo) med generacijami. Ker je kakovost življenja vseh generacij enako pomembna kot dolga življenjska doba, mora biti starajočim se v največji mogoči meri omogočeno, da kot neločljiv sestavni del družbene skupnosti živijo polno, zdravo, varno in zadovoljno življenje. Spoštovanje starejših in skrb zanje morata (p)ostati stalnici človeške kulture, zato vprašani v zvezi z življenjem starejših ne smemo obravnavati ločeno, ampak kot pomemben in potreben sestavni del celotnega razvojnega procesa človeške družbe. Človekovo dostojanstvo je ne glede na starost človeka vedno enako in vedno »mlado«!

Osnovna značilnost zdajšnjega razvoja in demografske prihodnosti evropske družbe je staranje prebivalstva, in to posebej razvitim državam povzroča v tem času nemalo skrbi. Pojav staranja prebivalstva je deloma posledica upadanja rodnosti, predvsem pa zelo opaznega podaljšanja pričakovane življenjske dobe. Zato je skrb – zlasti v evropskih državah – osredotočena manj na to, kakšna bo v prihodnje številčna rast prebivalstva v državah, ampak bolj na to, kako se bodo spreminjala "razmerja" med posameznimi, predvsem »velikimi« starostnimi skupinami: kakšni bodo relativni deleži tistih, ki so vključeni v delo in prispevajo k prihodku države z davki, in tistih, ki so odvisni od sredstev za porabo (to so poleg otrok in mladih tudi starejši). OECD ocenjuje, da je v državah članicah EU med prebivalci, starimi 55–64 let, delovno aktivnih samo še 50 % (v EU je številka še nižja, 39 %), med prebivalci v starosti 25–54 let pa jih aktivno dela 75 %.

Staranje prebivalstva v EU je posledica štirih demografskih trendov, ki vplivajo drug na drugega, čeprav se njihova obseg in ritem med državami lahko zelo razlikujeta. Ti so:

- nizko povprečno število otrok na žensko (splošna stopnja rodnosti),
- zmanjšanje rodnosti v zadnjih desetletjih, ki je sledilo povojnemu obdobju »baby-boom« generacije,
- bistveno daljša pričakovana življenjska doba ob rojstvu (od leta 1960 za več kot 8 let) in zmanjšanje umrljivosti ter
- sprejem velikega števila priseljencev iz tretjih držav (to se bo še nadaljevalo).

Upadanje števila rojstev in daljšanje življenjske dobe v večini razvitih držav močno spreminjata starostno sestavo prebivalstva. Tudi v Sloveniji se povprečna starost prebivalstva stalno zvišuje: v začetku 50. let prejšnjega stoletja je znašala približno 30 let, konec leta 2004 40,3 leta, konec leta 2009 pa 41,4 leta.

Kdo so »starejši« oz. stari prebivalci in kaj je staranje oz. starost

Meja med srednjimi leti in obdobjem starosti ne more biti natančno opredeljena, saj v vseh družbah nima enakega pomena. Ljudi lahko začnemo obravnavati (opredeljevati) kot »starejše« («stare») oz. jih uvrščati med take, ko se v njihovi dejavnosti zgodijo nekatere spremembe ali ko se spremeni njihova družbena vloga (ko na primer postanejo stari starši ali ko se upokojijo), lahko pa potem, ko izpolnijo določeno število let oz. ko prestopijo določeno starostno mejo.

O tem, kdo so starejši oz. stari, kdaj posamezno osebo opredelimo kot starejšo oz. staro, ni popolnega soglasja (niti v posamezni državi, kaj šele v Evropi oz. svetu) in se zato za različne potrebe uporabljajo različne starostne meje. Vedno bolj se pri opredeljevanju ljudi po starosti uveljavlja delitev, po kateri se starost začne z upokojitvijo. V Sloveniji običajno uporabimo za razvrščanje prebivalstva v velike starostne skupine naslednje delitev: osebe, stare 0–14 let: »mladi«; osebe, stare 15–64 let: »delovno sposobni«; osebe, stare 65 let in več: »stari«.

STARANJE JE DOSEŽEK DRUŽBE

Včasih se uporablja tudi nekoliko drugačna delitev: 0–19 let: »mladi«; 20–59 let: »odrasli«; 60 let in več: »starejši odrasli«.

»Definicija« starosti se spreminja tako v teorijah družboslovcev kot tudi v besednjaku politikov in različnih organizacij. V zadnjih letih se pogosto sliši besedna zveza »aktivno staranje«, s katero se želi poudariti, da starost še daleč ni le odvisno, nedejavno (pasivno) obdobje življenja, saj naj bi po upokojitvi ljudje zaživel v novih oblikah dejavnosti, koristnih za družbo. Tako lahko aktivno staranje vse bolj razumemo kot neprekinjeno udejstvovanje na ekonomskem, socialnem, kulturnem in civilnem področju, in sicer kot nadgradnjo (izkušnje) že doseženega, in ne le kot podaljšane fizične aktivnosti ostarelih oziroma podaljševanje zaposlenosti.

Staranje je proces, ki doleti vsa živa bitja. Staramo se od trenutka spočetja, torej je mlajšost ena najosnovnejših zakonitosti na zemlji. Večina strokovnjakov, ki se ukvarjajo s staranjem, se strinja, da je staranje skupna posledica različnih vplivov na organizem v njegovem življenju (ti vključujejo dejavnike okolja, dednosti, kulture, prehrane, telesne aktivnosti itd.). Pri človeku je staranje proces bioloških, psiholoških in socialnih sprememb posameznika in vpliva tudi na posameznikovo osebnost in na njegov položaj v družbi. Študijsko se s staranjem ukvarjata gerontologija (veda, ki raziskuje staranje z biološkega in s socialnega vidika) in geriatrija (veda, ki se ukvarja z zdravstvenimi težavami starejših ljudi). Staranje je torej fiziološki proces, ki se za bitje začne že z oploditvijo, za družbo pa staranje pomeni obdobje v življenju človeka po izpolnitvi določene starosti. Tako kot mlajše tudi starejše prebivalstvo lahko razvrstimo v več starostnih skupin: v prvo skupino uvrščamo osebe, stare 65–74 let, v drugo osebe, stare 75–84 let, v tretjo pa osebe, stare 85 let in več.

Tabela 1: Velike starostne skupine prebivalstva in indeks staranja, Slovenija

Leto	Starostne skupine (%)			Indeks staranja
	0–14 let	15–64 let	65+	
1869	32,9	62,1	5,0	15,2
1910	34,8	58,5	6,7	19,3
1931	30,5	62,5	7,0	23,0
1953	27,7	65,0	7,3	26,4
1991	20,8	68,0	11,2	53,1
2002	15,3	70,0	14,7	96,3

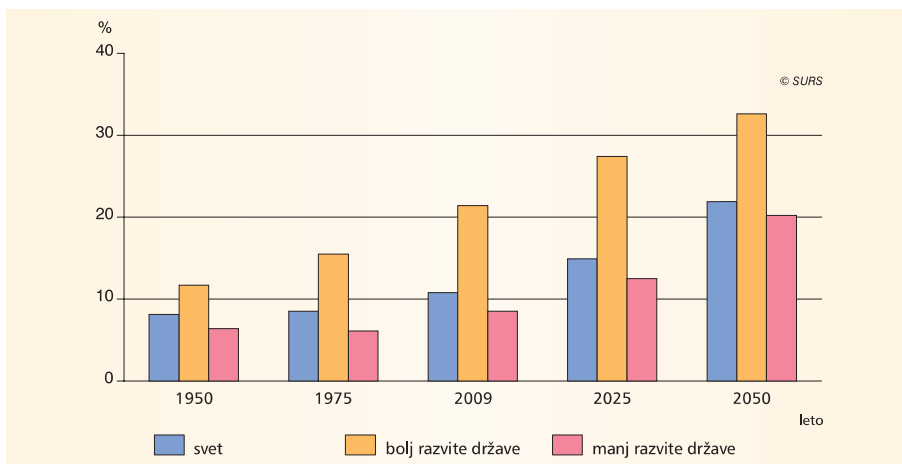
Vir: SURS, popisi

■ Prebivalstvo držav članic EU-27 se bo po predvidevanjih močno postaralo in mediana starosti prebivalstva EU-27 (srednja varianta projekcije prebivalstva EUROPOP2008) naj bi se s 40,4 leta v letu 2008 do leta 2060 dvignila na 47,9 leta. Delež starih 65 in nad 65 let (zapisano krajše: 65 let in več ali 65+) med skupnim prebivalstvom naj bi se v EU-27 povečal s 17,1 % na 30,0 %; število toliko starih prebivalcev pa naj bi se predvidoma od 2008 do 2060 povečalo s 84,6 milijona na 151,5 milijona. Podobno naj bi se število ljudi, starih 80 let in več, v državah članicah EU-27 od 2008 do 2060 skoraj potrojilo: z 21,8 milijona na 61,4 milijona.

■ Staranje prebivalstva bodo seveda spremljale številne socialne, ekonomske in geopolitične spremembe, ki bodo v nemajhni meri posredno in neposredno posledica prav tega procesa. Vse te spremembe bodo na svoj način, a opazno vplivale tudi na intenzivnost in ritem tehnološkega razvoja, na gospodarsko »rast« in strukturo potrošnje prebivalstva in tudi na sistem javnih financ.

PREBIVALSTVO JE VSE STAREJŠE

Grafikon 1: Starejši, 60+, med prebivalstvom, svet

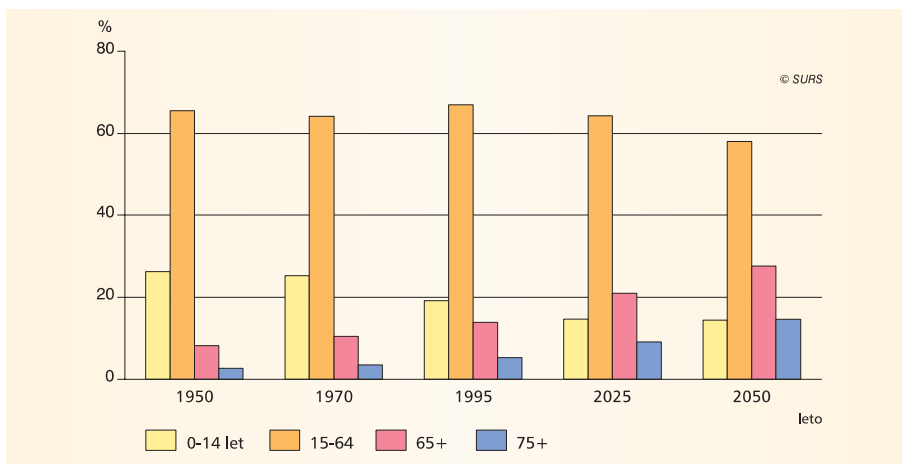
Vir: UN, Population ageing and development, 2009

■ Svetovno prebivalstvo šteje zdaj 6,8 milijarde ljudi, leta 2050 bo po demografskih projekcijah ZN štel 9,1 milijarde. Med velike regije sveta, v katerih naj bi se število prebivalcev v prihodnosti bistveno zmanjševalo, sodi tudi področje EU-27. EU-27 ima zdaj skoraj 500 milijonov prebivalcev, leta 2050 pa jih bo po omenjenih projekcijah imela 506 milijonov; Slovenija šteje danes dobra 2 milijona prebivalcev, leta 2050 pa naj bi jih imela 1,88 milijona.

■ Še v začetku 20. stoletja je svetovno prebivalstvo štel manj kot 2 milijardi. Po uradni Reviziji ocen in projekcij prebivalstva ZN, 2008 naj bi svetovno prebivalstvo do 2050 preseгло 9 milijard. Od leta 2005 do julija 2009 naj bi se svetovno prebivalstvo povečalo za 78 milijonov ljudi na leto, od leta 2010 pa naj bi se zaradi zmanjševanja plodnosti svetovnega prebivalstva povečevalo (po srednji varianti projekcij ZN) približno za 33 milijonov ljudi na leto in leta 2050 naj bi po pričakovanih strokovnjakov štel 9,1 milijarde.

■ Danes se kaže v svetu dva zelo različna vzorca rasti prebivalstva: počasna rast ali celo upadanje števila prebivalcev v najbogatejših državah in nadaljevanje hitre rasti prebivalstva v najrevnejših državah sveta; v razvitih regijah živi namreč 1,2 milijarde ljudi, v manj razvitih pa 5,5 milijarde. Do sredine tega stoletja naj bi se delež ljudi v manj razvitih državah povečal z 82 % na 86 % oz. v obdobju 2009–2050 naj bi se prebivalstvo v teh delih sveta številčno povečalo s 5,6 milijarde na 7,9 milijarde; pri tem naj bi se število oseb, starih 15–59 let, povečalo za 1,2 milijarde, število oseb, starih 60 let in več, pa za 1,1 milijarde; število otrok naj bi se tudi v teh državah zmanjšalo. V nasprotju s tem pa naj bi se število prebivalcev v bolj razvitih regijah sveta spremenilo le malo, z 1,23 milijarde na 1,28 milijarde, ali bi se celo zmanjšalo na predvidenih 1,15 milijarde, če ne bi bilo selitev iz držav v razvoju (in sicer povprečno 2,4 milijona selitvenega salda oseb letno).

PREBIVALSTVO JE VSE STAREJŠE

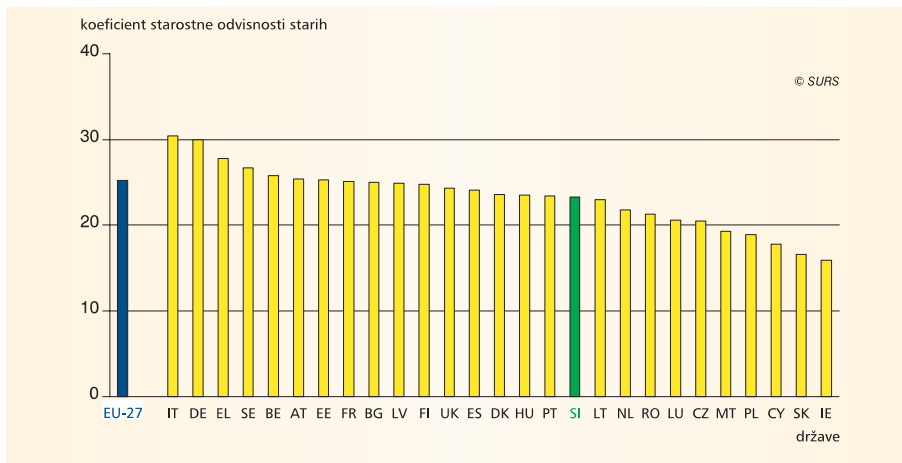
Grafikon 2: Prebivalstvo po velikih starostnih skupinah, Evropa

Vir: IIASAC (http://www.iiasac.ac.at/Research/ERD/DB/data/hum/dem/dem_2.htm, 5. 5. 2010).

■ Prebivalstvo sveta, posebej njegovega razvitega dela, se intenzivno stara. V bolj razvitih regijah sveta je že danes 22 % prebivalcev starih 60 let in več, do leta 2050 pa naj bi se ta delež povečal na 33 %. V razvitih državah sveta kot celoti je število starejših že danes višje od števila otrok, mlajših od 15 let, do leta 2050 pa bo po predvidevanjih za več kot dvakrat višje od števila otrok. Demografska gibanja v razvitem svetu, katerega del je tudi Slovenija, seveda napovedujejo intenzivno staranje prebivalstva in posledično vse večje »pomanjkanje« mladega prebivalstva.

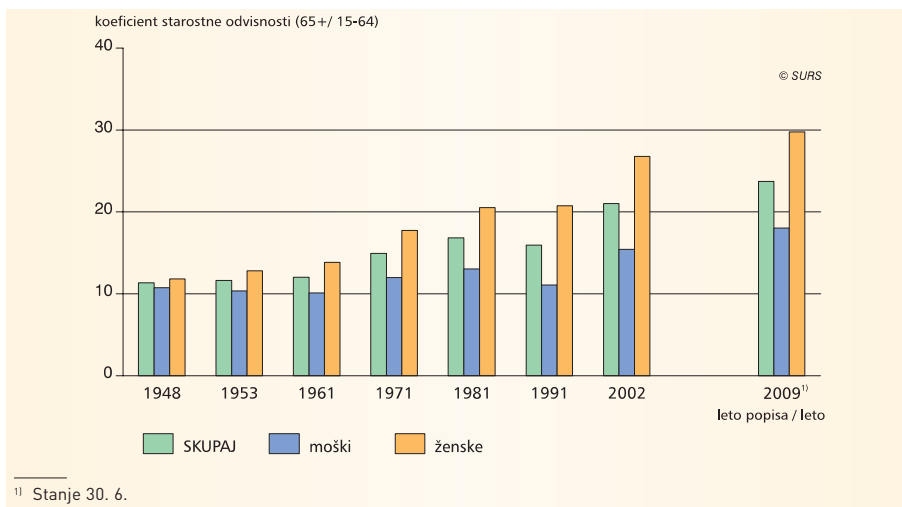
■ Staranje prebivalstva je tudi resen evropski problem. Prebivalstvo držav članic EU-27 se bo v prihodnosti po predvidevanjih močno postaralo: mediana starosti prebivalstva naj bi se od 2008 do 2060 dvignila s 40,4 leta na 47,9 leta. Delež starih najmanj 65 let (tj. 65 let in več), med skupnim prebivalstvom naj bi se tako povečal s 17,1 % na 30,0 %; to pomeni, da naj bi se število toliko starih prebivalcev od 2008 do 2060 predvidoma povečalo s 84,6 milijona na 151,5 milijona; število najmanj 80 let starih ljudi pa naj bi se v tem obdobju skoraj potrojilo: z 21,8 milijona naj bi naraslo na 61,4 milijona.

PREBIVALSTVO JE VSE STAREJŠE

Grafikon 3: Koeficient starostne odvisnosti starih, države članice EU-27, 2008

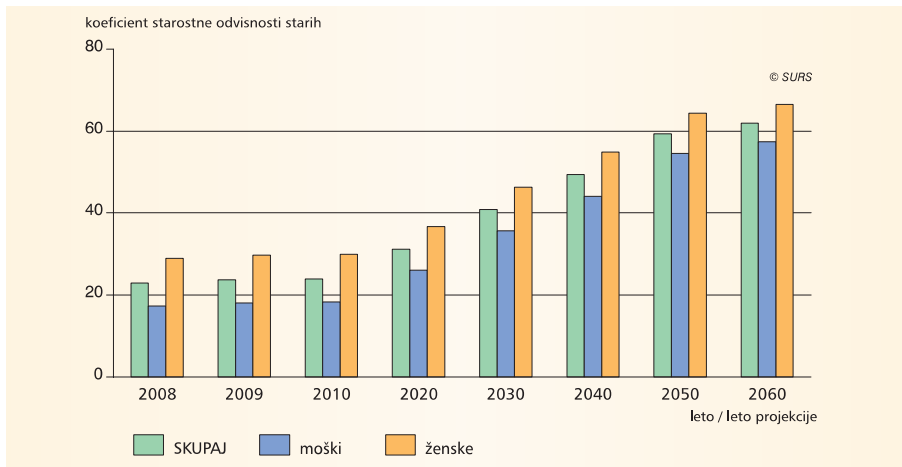
Vir: Eurostat, tsdde510

■ Koeficient starostne odvisnosti mladih (ta pove, koliko prebivalcev, mlajših od 15 let, je odvisnih od 100 delovno sposobnih prebivalcev) se bo za EU-27 do leta 2060 – po napovedih – zmerno povečal, in sicer s 23,3 % na 25,0 %, medtem ko naj bi se koeficient starostne odvisnosti starih (ta pove, koliko prebivalcev, starih 65 let in več, je odvisnih od 100 delovno sposobnih) do leta 2060 bistveno povečal, s 25,4 % na 53,5 %.

Grafikon 4: Koeficient starostne odvisnosti starih po spolu, Slovenija

Vir: SURS, popisi

PREBIVALSTVO JE VSE STAREJŠE

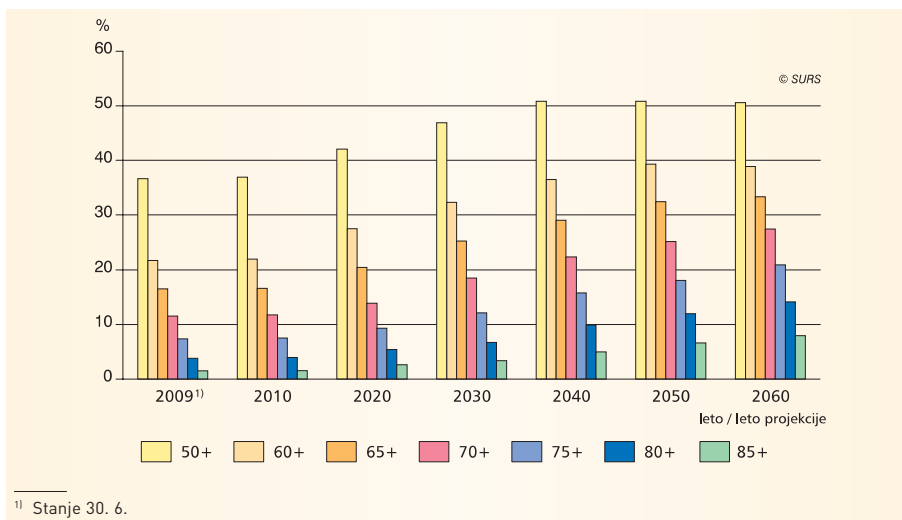
Grafikon 5: Koeficient starostne odvisnosti starih po spolu, projekcije prebivalstva, Slovenija

Vir: Eurostat, EUROPOP 2008, konvergentni scenarij

■ Staranje prebivalstva pomeni tudi večjo obremenjenost delovno sposobnega prebivalstva (15–64 let); običajno jo merimo s koeficientom starostne odvisnosti. V preteklih treh desetletjih je bila starostna sestava prebivalstva Slovenije dobra, ugodna, zato so vrednosti koeficienta skupne starostne odvisnosti, tj. odvisnosti najmlajših (0–14 let) in starejših prebivalcev (starih 65 let in več), nazadovale; k temu je največ prispeval koeficient starostne odvisnosti mladih.

■ V letu 2003 se je nazadovanje koeficienta starostne odvisnosti ustavilo in njegove vrednosti so začele naraščati – odtlej je namreč vrednost skupnega koeficienta starostne odvisnosti v večji meri odvisna od vrednosti koeficienta starostne odvisnosti starih kot pa od vrednosti koeficienta starostne odvisnosti mladih. Tako naj bi delež odvisnega (vzdrževanega) starega prebivalstva »prispeval« že skoraj tri četrtine vrednosti skupnega koeficienta starostne odvisnosti.

PREBIVALSTVO JE VSE STAREJŠE

Grafikon 6: Starejši po starosti¹⁾, Slovenija

Vira: Eurostat, SURS

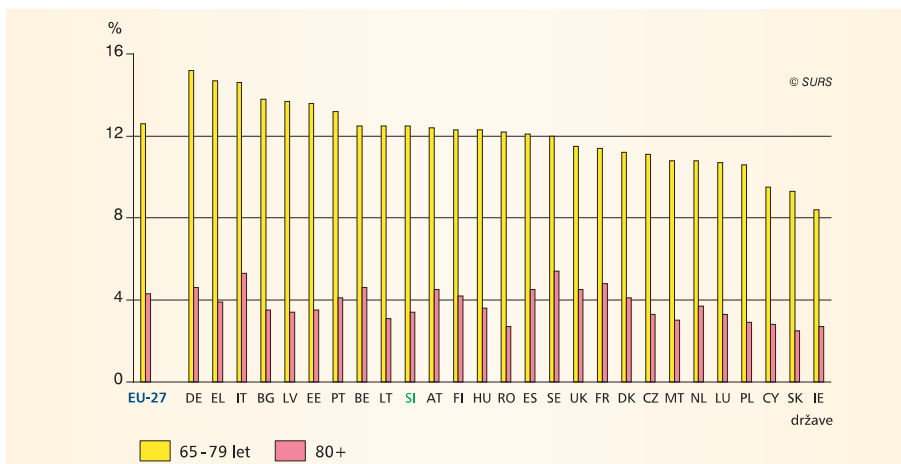
■ V zadnjih dvajsetih letih, od 1989 do 2009, se je v Sloveniji delež prebivalcev, starih najmanj 65 let, povečal z 10,6 % na 16,5 %; to pomeni, da se je ta starostna skupina povečala za 125.000 ljudi. V istem obdobju se je delež prebivalcev, starih 0–14 let, zmanjšal z 20,9 % na 14,0 %. Ta trend se bo po napovedih nadaljeval: leta 2029 naj bi bilo vsaj 65 let starih prebivalcev 24,8 %, leta 2059 pa že 33,5 %; do 15 let starih prebivalcev pa naj bi takrat bilo 12,9 % oziroma 12,8 %.

■ Najhitreje se povečujeta delež in število prebivalcev, starih 85 let in več ("najstarejših med starejšimi"). V Sloveniji jih je bilo leta 1989 nekaj manj kot 15.000 (0,7 % vsega prebivalstva); do leta 2009 se je njihovo število več kot podvojilo (30.369); leta 2029 naj bi jih bilo po projekcijah 66.478, leta 2059 pa 136.720 (to pomeni, da se bo do konca 50. let tega stoletja njihovo število v Sloveniji petkrat povečalo in bo predstavljalo 7,6 % celotnega prebivalstva).

■ Prebivalstvo Slovenije pa po teh predvidevanjih ne bo le številčno skromnejše, ampak tudi bistveno starejše: če je bilo leta 2008 med celotnim prebivalstvom Slovenije 16,0 % takih, ki so bili stari najmanj 65 let, jih bo po omenjenih predvidevanjih konec leta 2060 že za dobro tretjino (33,4 %). Zelo podobno velja tudi za druge države članice EU (po osnovni varianti projekcij EUROPOP2008 naj bi bilo leta 2060 v teh državah 30 % prebivalcev starih najmanj 65 let, med temi pa takih, ki bodo stari 80 let in več, trikrat več kot v letu 2008).

PREBIVALSTVO JE VSE STAREJŠE

Grafikon 7: Starejši, države članice EU-27, 2008

Vir: Eurostat, tps00010

■ Starostna skupina oseb, ki so že dosegle starost 80 let, se letno poveča za 3,8 % in pomeni več kot desetino (11 %) vseh starejših (tj. vsaj 65 let starih) prebivalcev sveta. Do sredine 21. stoletja bo po pričakovanjih že petina vseh »današnjih« starejših ljudi dosegla starost 80 let in več. Število stotletnikov – teh je bilo v 1999 približno 145.000 – se bo do 2050 povečalo za 15-krat, na 2,2 milijona. Povedano drugače: delež oseb, starih nad 60 let – ta danes obsega nekaj manj kot 11 % od 6,9 milijarde svetovnega prebivalstva (739 milijonov leta 2009) – se bo do 2050 po predvidevanjih povečal na 22 % oz. teh oseb bo takrat predvidoma 2 milijardi (vseh prebivalcev bo takrat po predvidevanjih nekaj več kot 9 milijard). Skoraj vsak 10. prebivalec pa bo takrat star že več kot 80 let. Če bo rodnost še naprej upadala, bo do 2050 v svetu prvič v zgodovini več starejših ljudi kot otrok (0–14) let.

■ Na svetu in v EU se zmanjšuje tudi številčno razmerje med ženskami in moškimi, starimi 65 let in več. Leta 1981 je bilo na 100 toliko starih moških 189 toliko starih žensk, leta 2009 pa je bilo na 100 moških v tej starostni skupini 155 žensk te starosti. Po projekcijah prebivalstva EUROPOP2008 se bo delež 65 let in več starih žensk na 100 enako starih moških še znižal in naj bi leta 2060 znašal 114 toliko starih žensk na 100 enako starih moških.

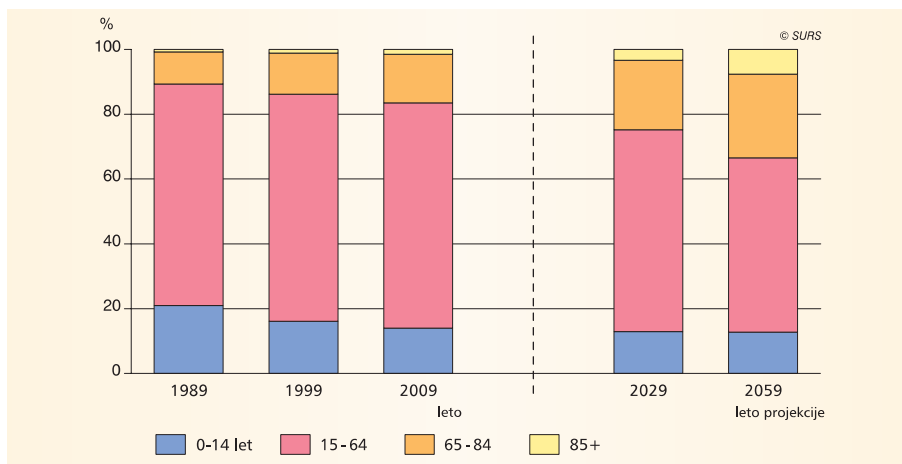
Tabela 2: Prebivalci po velikih starostnih skupinah, Slovenija

Starostna skupina (leta)	Popis / stanje / leto projekcije										
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	30. 06. 2009	2020	2040	2060
0–14	28,4	27,6	27,3	24,1	23,0	20,8	15,3	14,0	14,2	12,1	12,8
15–64	64,4	64,8	64,8	65,9	65,7	68,0	70,0	69,5	65,4	58,9	53,9
65+	7,3	7,6	7,8	9,8	11,1	11,2	14,7	16,5	20,4	29,1	33,4

Vira: SURS, Eurostat, EUROPOP2008, konvergentni scenarij

PREBIVALSTVO JE VSE STAREJŠE

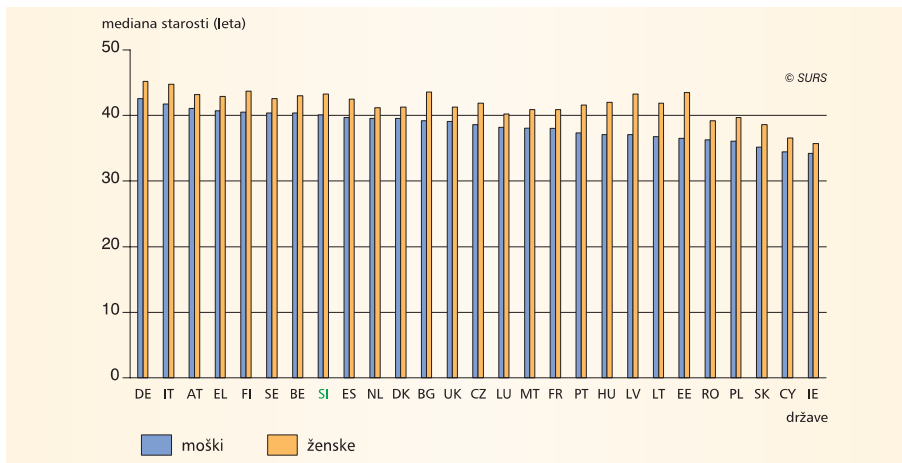
Grafikon 8: Prebivalci po velikih starostnih skupinah, Slovenija

Vira: SURS, Eurostat EUROPOP2008, konvergentni scenarij

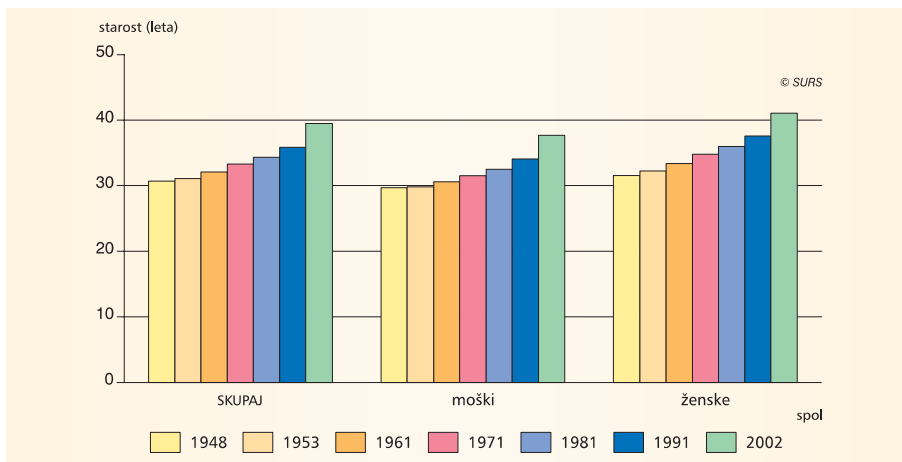
- V Sloveniji se delež otrok (0–14 let) zmanjšuje, povečujeta pa se delež delovno sposobnih (15–64 let) in delež starejših prebivalcev (65 let in več). Delež otrok se je od 1981 do 2009 zmanjšal s 23 % na 14 %; delež delovno sposobnih (15–64 let) pa se je v istem obdobju povečal s 66 % na skoraj 70 %.
- Delež starejših (65 let in več), ki je v osemdesetih letih 20. stoletja miroval na ravni 10 %, se od leta 1987 stalno povečuje, sredi leta 2009 pa je že presegel 16 %; delež prebivalcev, starih najmanj 80 let, pa je pri nas obsegal v tem letu slabe 4 % (3,8 %). Po osnovni varianti projekcij prebivalstva Slovenije EUROPOP2008 se bo do leta 2060 delež prvih (65+) povečal na 33,4 %, delež drugih (80+) pa na 14,1 %. Pričakujemo, da bodo kazalci starostne sestave začeli kazati bistveno slabšanje številčnih razmerij med omenjenimi starostnimi skupinami pri nas v drugi polovici naslednjega desetletja.
- Še ne tako daleč nazaj so bili v Sloveniji precej redki posamezniki, ki so doživeli zelo visoko starost. Z napredkom medicine oziroma temeljne zdravstvene oskrbe in obvladovanja mnogih bolezni ter z izboljšanjem prehrane in sploh načina življenja pa so bili dani pogoji za daljšo življenjsko dobo in s tem za povečanje števila in deleža starejših tudi pri nas.
- Prebivalstvo Slovenije se je v zadnjem polstoletju številčno povečalo za skoraj pol milijona (za 460.000). Stalna rast števila prebivalcev od sredine 50. let 20. stoletja se je po letu 1991 ustavila. Čeprav se je ta po letu 1999 znova začela, ni bila enako intenzivna kot v 70. letih 20. stoletja; sredi leta 2009 je bilo namreč v Sloveniji 2.042.335 prebivalcev (1.011.767 moških in 1.030.568 žensk). Tudi po osnovni varianti projekcij prebivalstva EUROPOP2008 naj bi prebivalstvo Slovenije številčno raslo le do začetka leta 2020, potem naj bi se začelo zmanjševati in že leta 2060 naj bi v Sloveniji živelo približno le še toliko prebivalcev kot na začetku 70. let 20. stoletja.

PREBIVALSTVO JE VSE STAREJŠE

Grafikon 9: Mediana starosti prebivalcev po spolu, države članice EU-27, 2009

Vir: CIA World Factbook 2009

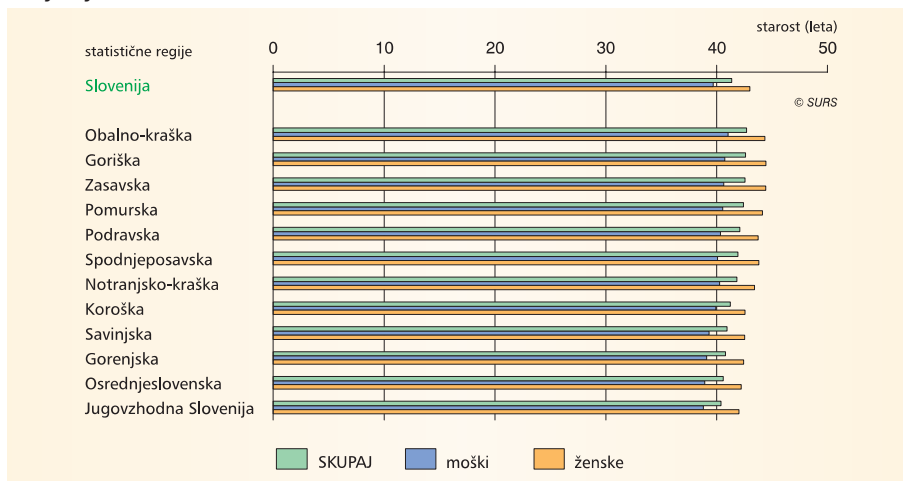
- Mediana starosti prebivalcev v državah članicah EU-27 se bo od 2008 do 2060 po napovedih dvignila s 40,4 leta na 47,9 leta.

Grafikon 10: Povprečna starost prebivalcev po spolu, Slovenija

Vir: SURS, popisi

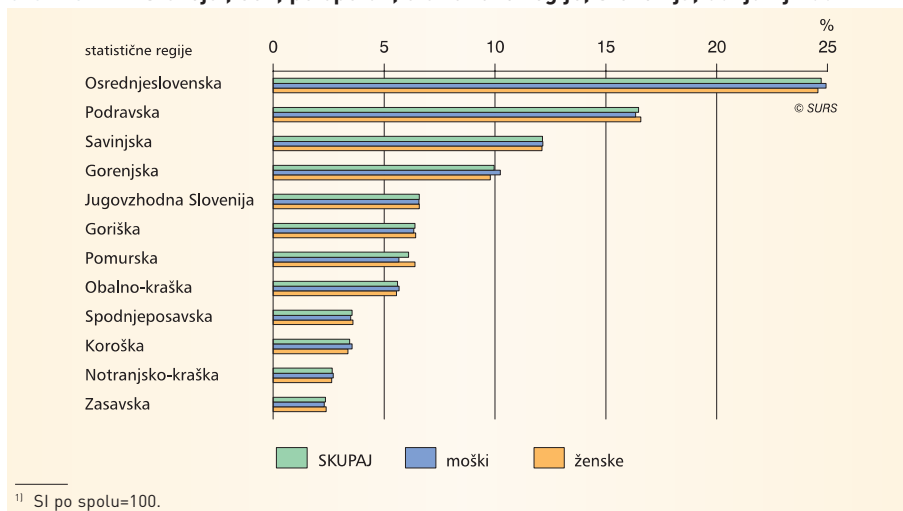
- Zaradi rasti števila starejših ljudi v Sloveniji je višja tudi povprečna starost prebivalstva Slovenije. V zadnjih tridesetih letih se ta vztrajno in dokaj enakomerno povečuje: leta 2009 je bila že 7 let višja kot leta 1981 oziroma od 1989 do 2009 se je povečala s 35,6 leta na 41,4 leta.

PREBIVALSTVO JE VSE STAREJŠE

Grafikon 11: Povprečna starost prebivalcev po spolu, statistične regije, Slovenija, 30. junij 2009

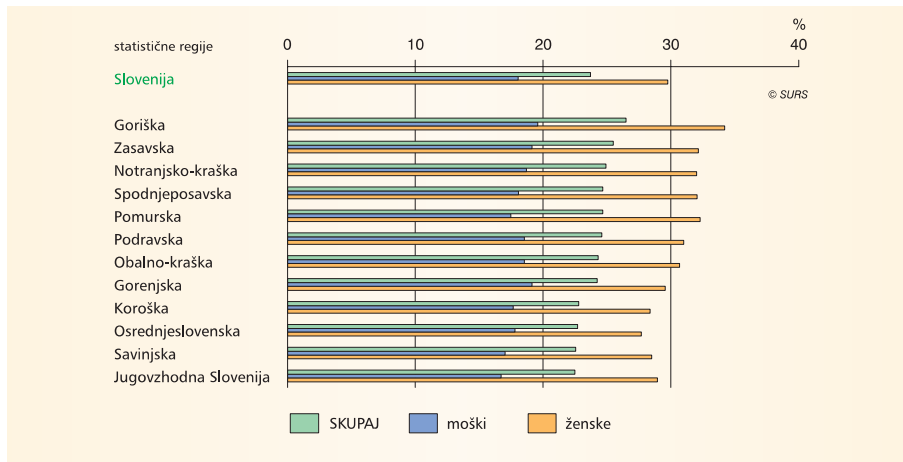
Vir: SURS

■ Sredi leta 2009 je bila povprečna starost prebivalcev najvišja v obalno-kraški statistični regiji, povprečno najnižja pa v statistični regiji jugovzhodna Slovenija, med občinami pa povprečno najvišja v občinah Osilnica in Kostel, povprečno najnižja pa v občinah Benedikt in Gorenja vas - Poljane.

Grafikon 12: Starejši, 65+, po spolu¹⁾, statistične regije, Slovenija, 30. junij 2009¹⁾ SI po spolu=100.

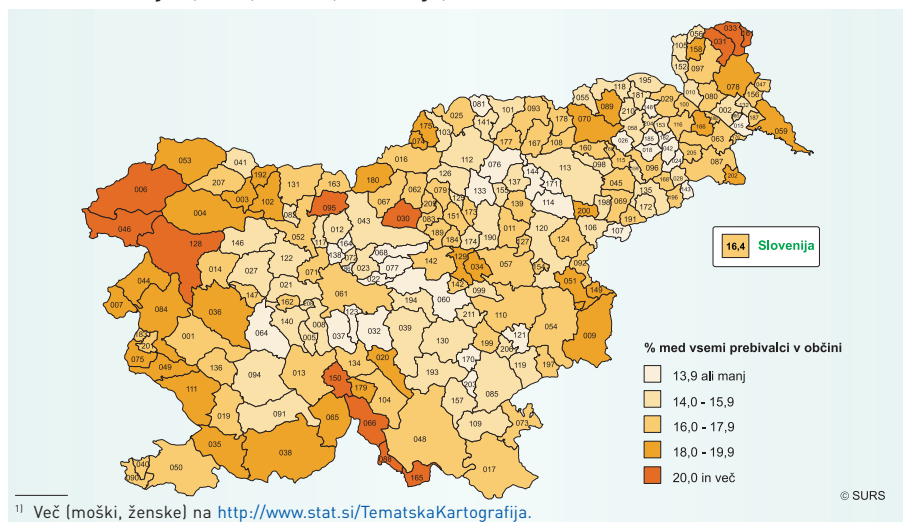
Vir: SURS

PREBIVALSTVO JE VSE STAREJŠE

Grafikon 13: Koefficient starostne odvisnosti starih po spolu, statistične regije, Slovenija, 2009

Vir: SURS

■ Tudi po kazalniku starostne odvisnosti starih (KSOS) je bila sredi leta 2009 v najugodnejšem položaju statistična regija jugovzhodna Slovenija (22,5); najvišjo vrednost KSOS med statističnimi regijami pa sta imeli goriška (26,5) in zasavska statistična regija (25,5).

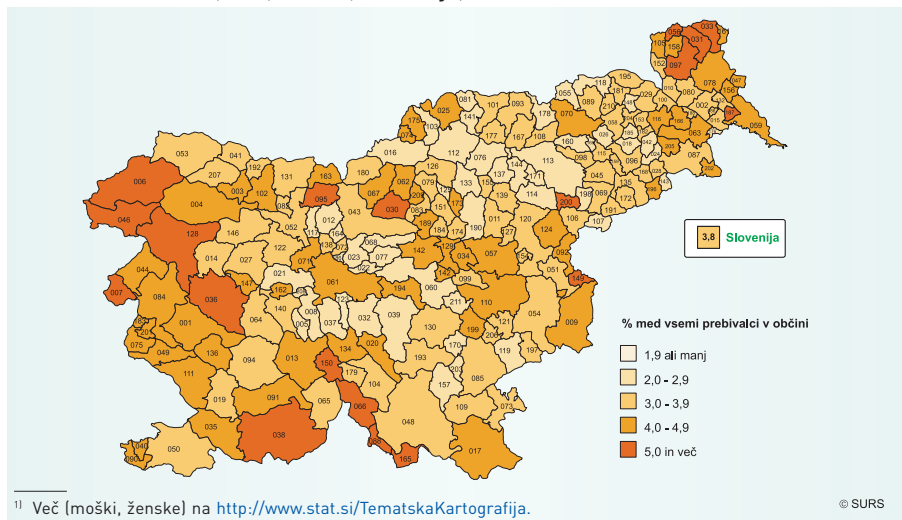
Karta 1: Starejši¹⁾, 65 +, občine, Slovenija, 2008

¹⁾ Več (moški, ženske) na <http://www.stat.si/TematskaKartografija>.

Vir: SURS, GURS

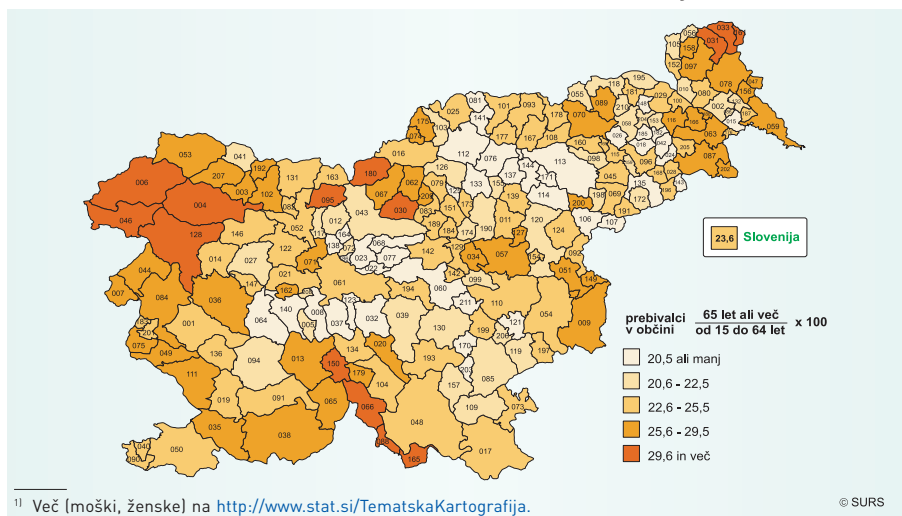
■ Najvišje vrednosti deležev starejših (65+ in 80+) med prebivalci v občinah Slovenije so imele občine ob zahodni državni meji.

PREBIVALSTVO JE VSE STAREJŠE

Karta 2: Prebivalci¹⁾, 80+, občine, Slovenija, 2008

Vira: SURS, GURS

■ V vseh občinah so bile ženske v povprečju starejše od moških; v občinah Osilnica in Solčava, kjer so bile ženske v povprečju za 6,2 leta starejše od moških, je bila razlika največja.

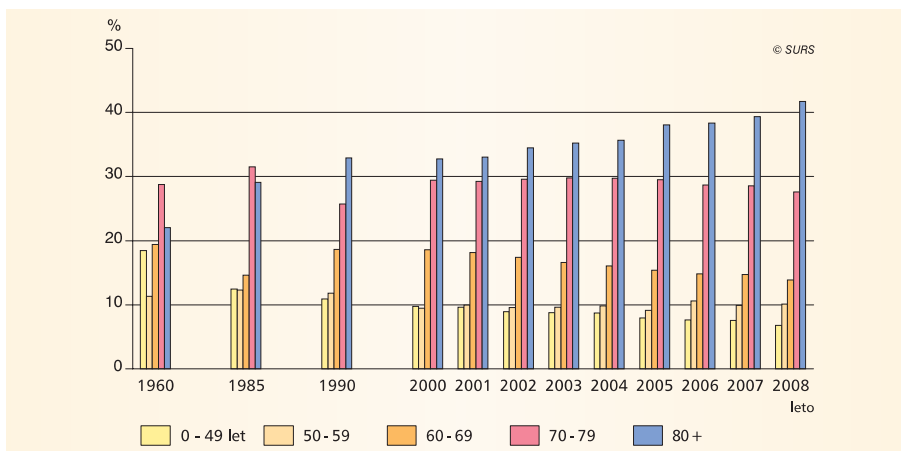
Karta 3: Koefficient starostne odvisnosti starih¹⁾, občine, Slovenija 2008

Vira: SURS, GURS

■ Najvišji vrednosti KSOS v Sloveniji sta imeli občini Kostel (43,8) in Osilnica (39,2), najnižji pa občini Velenje (16,2) in Dornava (16,9).

NARAVNO GIBANJE PREBIVALSTVA JE SKROMNO

Grafikon 14: Umrli po starostnih skupinah, Slovenija

Vir: SURS

■ Rodnost prebivalstva se je v zadnjih desetletjih bistveno zmanjšala, predvsem v razvitih državah, padla je pod vrednost, ki še zagotavlja obnavljanje prebivalstva. Če naj prebivalstvo nekega območja (npr. države) zagotovi obnavljanje generacij, mora dosegati stopnjo celotne rodnosti 2,1 otroka na žensko v rodni dobi. V Evropi je ob nizki rodnosti razmeroma nizka tudi stopnja neto selitev; te bi namreč lahko ublažile upadanje števila prebivalcev in njegovo staranje. Upad števila prebivalcev se sicer ne zgodi v trenutku, ker se življenjska doba (tudi zaradi vedno boljših zdravstvenih in socialnih pogojev) daljša in to kratkoročno nadomesti premajhno število novorojenih. Toda vedno skromnejše število delovno aktivnih prebivalcev vse težje »nosi« breme socialne in zdravstvene oskrbe »odvisnih« prebivalcev: otrok, mladih in vedno večjega števila starejših.

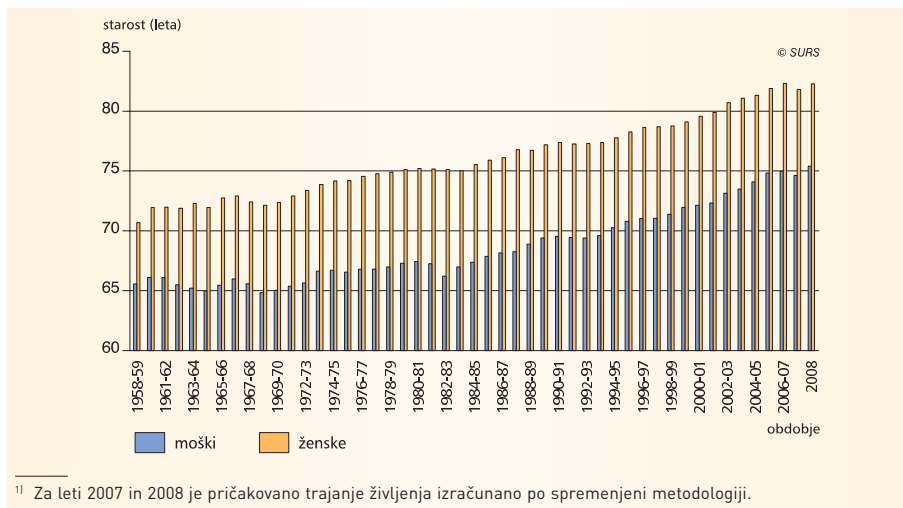
■ Tudi v Sloveniji se že več kot 100 let, intenzivneje pa po letu 1980, zmanjšuje število živorojenih otrok. Tako imenovani »baby boom« po drugi svetovni vojni (ko se je letno rodilo okrog 30.000 otrok ali vsako leto na 1000 prebivalcev 20 otrok) je trajal le do sredine petdesetih let prejšnjega stoletja, potem pa je začelo število rojstev v Sloveniji upadati. Šele ob koncu sedemdesetih let 20. stoletja, ko so rojevale ženske iz povojne »baby boom« generacije, se je v Sloveniji spet rodilo približno 30.000 otrok na leto. Po letu 1980 pa se je število novorojenih otrok začelo zmanjševati; leta 1992 se jih je rodilo že manj kot 20.000, najmanj doslej pa se jih je rodilo leta 2003 (17.321); po tem letu je začelo spet rahlo naraščati.

■ Za prebivalstvo Slovenije je značilno tudi to, da se opazno dviga starost umrlih oseb (da se življenjska doba na splošno daljša, kažejo tudi vrednosti kazalnika »pričakovano trajanja življenja ob rojstvu«). V letu 2008 umrli moški so bili stari povprečno 69,6 leta oz. v povprečju za 9,2 leta mlajši od žensk, umrlih v tem letu; te so bile stare povprečno 78,8 leta. Povprečna starost v letu 2008 umrlih moških je bila za 0,5 leta, povprečna starost umrlih žensk za 0,6 leta višja kot v letu 2007. V zadnjih petdesetih letih se je povprečna starost v Sloveniji umrlega moškega povečala za skoraj 12 let (11,8 leta), povprečna starost umrle ženske pa za 15 let; v korist žensk se je povečala tudi razlika med spoloma v starosti ob smrti. Samo v zadnjem desetletju se je povprečna starost v Sloveniji umrlih moških in žensk povečala za nekoliko več kot 3 leta (za 3,1 leta za moške in za 3,4 leta za ženske).

NARAVNO GIBANJE PREBIVALSTVA JE SKROMNO

■ Zvišanje povprečne starosti ob smrti je tudi posledica uspešnejšega preprečevanja prezgodnjih smrti (tj. potencialno preprečljivih vzrokov smrti) oz. prezgodnje umrljivosti (to je v zdravstveni statistiki umrljivost pred 65. letom starosti). Pred petdesetimi leti sta bila med umrlimi v Sloveniji mlajša od 65 let vsak 2. moški in vsaka 3. ženska, leta 2008 pa vsak 3. moški in vsaka 8. ženska. Delež moških, ki so umrli pred 65. letom, med vsemi umrlimi moškimi v posameznem letu, se je v zadnjem polstoletju znižal z 49,1 % na 33,0 %, delež žensk pa s 36,2 % na 13,7 %.

Grafikon 15: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu¹⁾, Slovenija

¹⁾ Za leti 2007 in 2008 je pričakovano trajanje življenja izračunano po spremenjeni metodologiji.

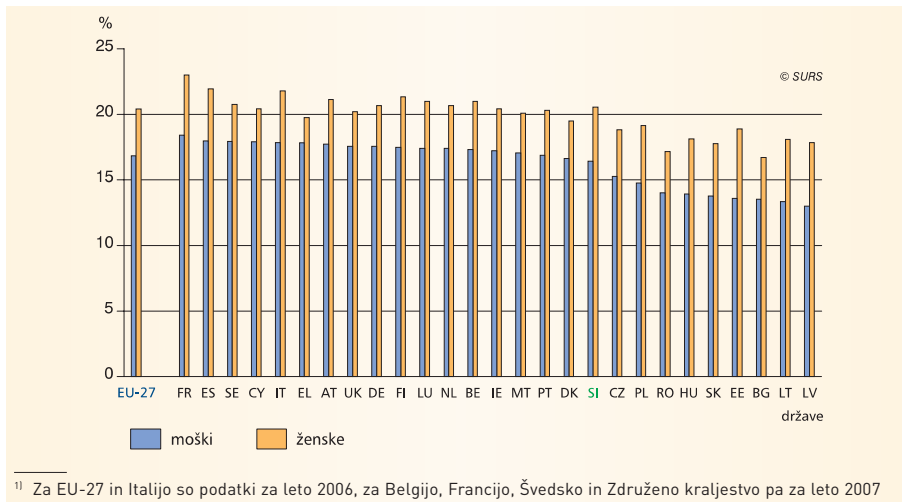
Vir: SURS

■ Ker je način življenja vedno bolj kakovosten, je razumljivo, da danes živijo ljudje dlje kakor včasih; to se dobro kaže v podatkih o deležih umrlih po starostnih skupinah. V zadnji polovici stoletja so v Sloveniji število in deleži umrlih v mlajših starostnih razredih upadali, v starejših pa so se povečevali; predvsem delež umrlih starejših, ki so že dopolnili 80 let. Deleža umrlih, starih 60–69 let in 70–79 let, pa se po letu 2000 zmanjšujeta.

■ Tudi delež prezgodaj umrlih (tj. pred 65. letom starosti) se v Sloveniji zmanjšuje; od 2000 do 2008 se je zmanjšal za skoraj 4 %. Tako stanje je seveda posledica izboljšanih življenjskih in predvsem zdravstvenih razmer. Glede na leto 2007 se je delež umrlih moških, mlajših od 65 let, zmanjšal za 0,5 % (32,5 % vseh umrlih moških), pri ženskah pa za 0,6 % (13,1 % vseh umrlih žensk). Najpogostejši vzrok smrti umrlih pred dopolnjenim 65. letom starosti so bile novotvorbe, za temi pa bolezni obtočil, poškodbe in zastrupitve.

■ V Sloveniji se podaljšuje tudi pričakovano trajanje življenja novorojenega otroka: deček, rojen v obdobju 2006/07 v Sloveniji, lahko pričakuje, da bo dočakal starost 75,0 leta, deklica, rojena takrat in tam, pa 82,3 leta, to je pri dečkih za 8,9 leta več, pri deklicah pa kar za 10,3 leta več kot v začetku 60. let 20. stoletja. Moški, ki je bil v letu 2007 star 65 let, pa je lahko pričakoval, da bo živel še 16,0 leta, enako stara ženska pa še 20,3 leta (to je pri moških 2 leti manj, pri ženskah pa 1,6 leta manj od povprečja v EU).

NARAVNO GIBANJE PREBIVALSTVA JE SKROMNO

Grafikon 16: Pričakovano trajanje življenja pri starosti 65 let po spolu, države članice EU-27¹⁾, 2008

¹⁾ Za EU-27 in Italijo so podatki za leto 2006, za Belgijo, Francijo, Švedsko in Združeno kraljestvo pa za leto 2007

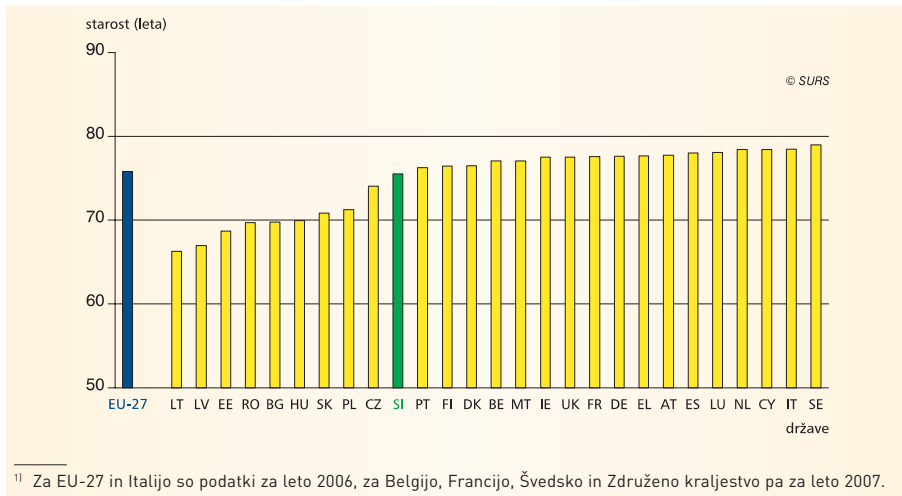
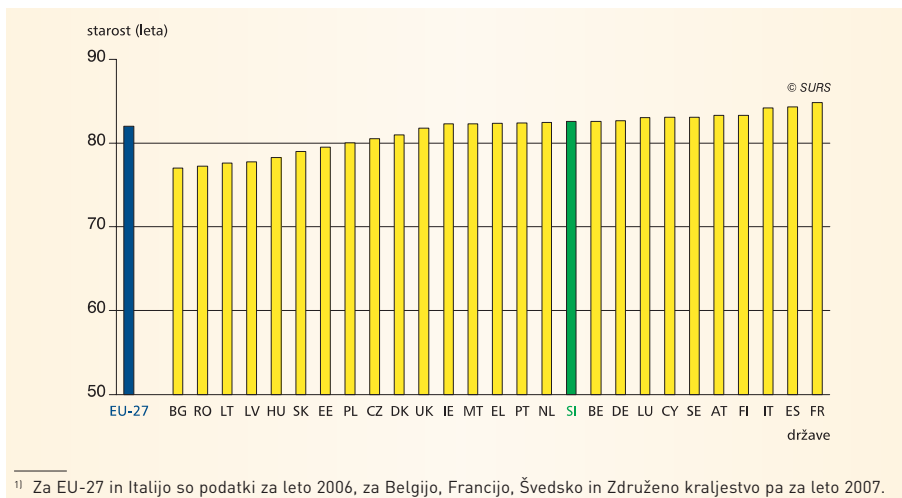
Vir: Eurostat, tps00025

■ Ob hitrem spreminjanju starostne sestave prebivalstva in njegovem staranju postaja vedno bolj aktualna tudi vrednost kazalnika pričakovano trajanje življenja pri starosti 65 let. Gre za demografsko starostno mejo, ki razmejuje starejše prebivalce od delovnega kontingenta, v ekonomskem smislu pa upokojence od aktivnega prebivalstva. Pričakovano trajanje življenja za moške v tej starosti se je v EU-27 s 14,4 leta (obdobje 2000–2002) dvignilo na 15,8 leta (leto 2007), za ženske pa z 17,8 leta na 19,4 leta, za ženske pa s 23,1 leta na 24,2 leta.

■ Umrljivost je v različnih obdobjih človekovega življenja različna in je odvisna tudi od fizioloških lastnosti, prevladujočih pri človeku v posameznem biološkem obdobju. V Sloveniji se umrljivost po dopolnjenem 60. letu starosti strmo povečuje. Moški v starosti med 50. in 69. letom so v letih 2001–2005 v Sloveniji najpogosteje umirali zaradi raka pljuč in ishemične bolezni srca ter raka prebavil in zaradi bolezni jeter in prometnih nezgod. Najpogostejši vzroki smrti pri ženskah v tej starosti pa so bili rak prebavil in dojke ter ishemična bolezni srca, možganska kap in bolezni jeter. Nad 70 let stari moški in prav tako ženske so najpogosteje umirali zaradi bolezni srca in ožilja ter zaradi raka prebavil, moški pa še zaradi raka dihal in spolnih organov, ženske pa zaradi pljučnice, bolezni žil in sladkorne bolezni.

■ Tudi razlike v umrljivosti prebivalcev Slovenije med njenim zahodnim in njenim vzhodnim delom ter med posameznimi statističnimi regijami niso zanemarljive; kot je znano, so stopnje umrljivosti v zahodnem delu države nižje kot v njenem vzhodnem delu. Bolezni srca in ožilja so tudi med starejšimi najpogostejše v pomurski in zasavski, rak pa v zasavski in savinjski statistični regiji.

NARAVNO GIBANJE PREBIVALSTVA JE SKROMNO

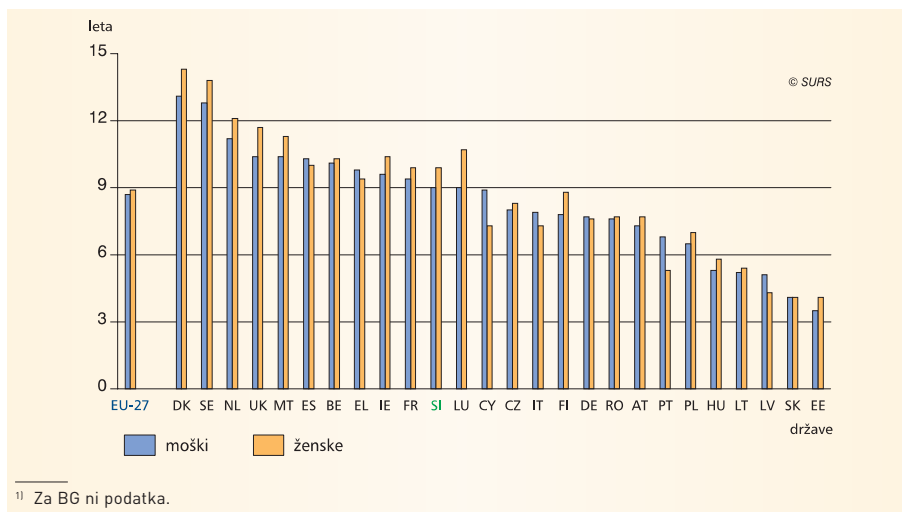
Grafikon 17: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu, moški, države članice EU-27¹⁾, 2008**Grafikon 18: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu, ženske, države članice EU-27¹⁾, 2008**

NARAVNO GIBANJE PREBIVALSTVA JE SKROMNO

■ Eden od vzrokov staranja prebivalstva v Evropi je tudi čedalje daljša življenjska doba; to velja za vse države članice, le da se povprečna življenjska doba daljša z različno intenzivnostjo; v južnih državah (Španija, Grčija, Ciper) in severnih (Švedska, Finska), se daljša intenzivneje, v državah na vzhodu (v Romuniji in Bolgariji) ter v pribaltskih državah (Latvija, Litva, Estonija) pa manj intenzivno.

■ Po podatkih Eurostata za leto 2008 lahko dečki, rojeni leta 2008, pričakujejo, da bodo doživeli 77 let, v štirinajstih državah članicah EU-27; prav takrat in tam rojene deklice pa lahko pričakujejo, da bodo doživele 82 let v šestnajstih državah članicah EU-27. Pričakovano trajanje življenja za moške je bilo krajše od 70 let v šestih državah, pričakovano trajanje življenja za ženske pa je bilo krajše od 80 let v sedmih državah članicah EU-27. Vrednost tega kazalnika je bila med državami članicami EU-27 leta 2008 za moške najvišja na Švedskem (79,0 leta), za ženske pa v Franciji (skoraj 85 let), najnižja pa za moške v Litvi (66,3 leta) in Latviji (67,0 leta), za ženske pa v Bolgariji (77,0 leta) in Romuniji (77,2 leta). V vseh državah članicah EU-27 se daljša tudi življenjska doba prebivalcev, starih 65 let in več.

Grafikon 19: Leta pričakovanega zdravega življenja pri starosti 65 let, države članice EU-27¹⁾, 2007

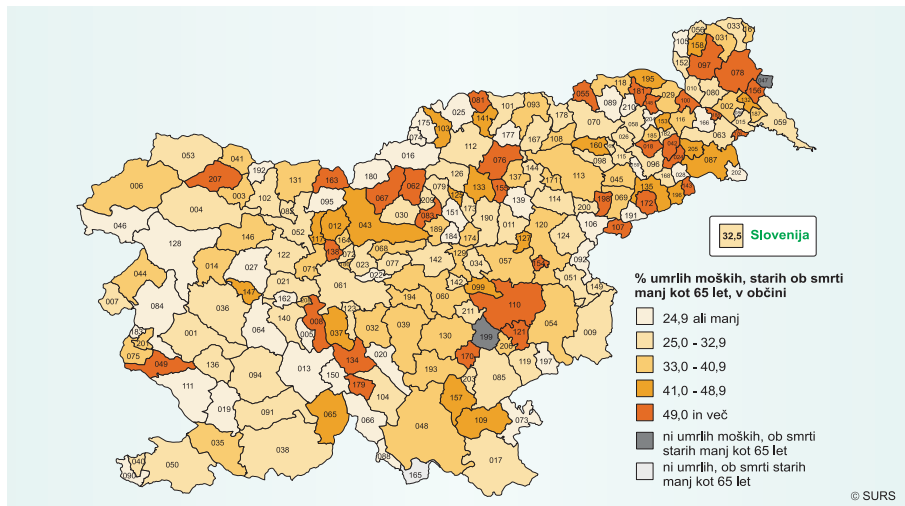
Vir: Eurostat, tsdph220

■ Leta pričakovanega zdravega življenja je veljaven kazalnik za merjenje in spremljanje števila let življenja brez invalidnosti ali oviranosti pri vsakdanjih dejavnostih. Ženske živijo dlje, a jih v življenju v primerjavi z moškimi daljši čas spremljajo zdravstvene težave, zato so deležne manj let zdravega življenja.

■ Dolžina pričakovanega zdravega življenja za ženske je v državah članicah EU-27 od 5 do 15 let krajša od dolžine pričakovanega trajanja življenja zanje, za moške pa je krajša od 3,5 leta do 10,5 leta.

NARAVNO GIBANJE PREBIVALSTVA JE SKROMNO

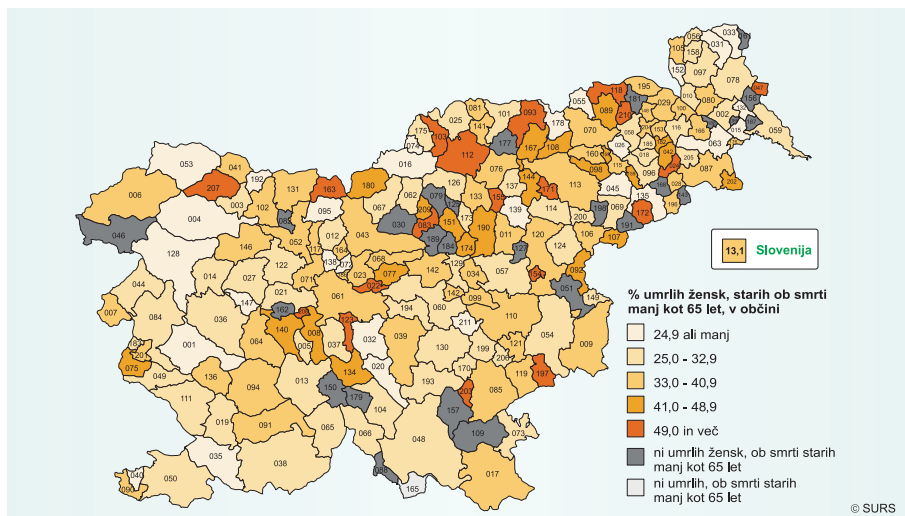
Karta 4: Prezgodnja umrljivost, moški, občine, Slovenija, 2008

Vira: SURS, GURS

■ V obdobju od leta 1989 do leta 2008 je bilo med vsemi umrli 27,9 % t. i. prezgodaj umrlih, tj. oseb, ki so bile ob smrti mlajše od 65 let. Med temi osebami je bilo 70,3 % moških in 29,7 % žensk. Število prezgodnjih smrti se je sicer v tem obdobju znižalo za 17,9 %, pri moških bolj kot pri ženskah.

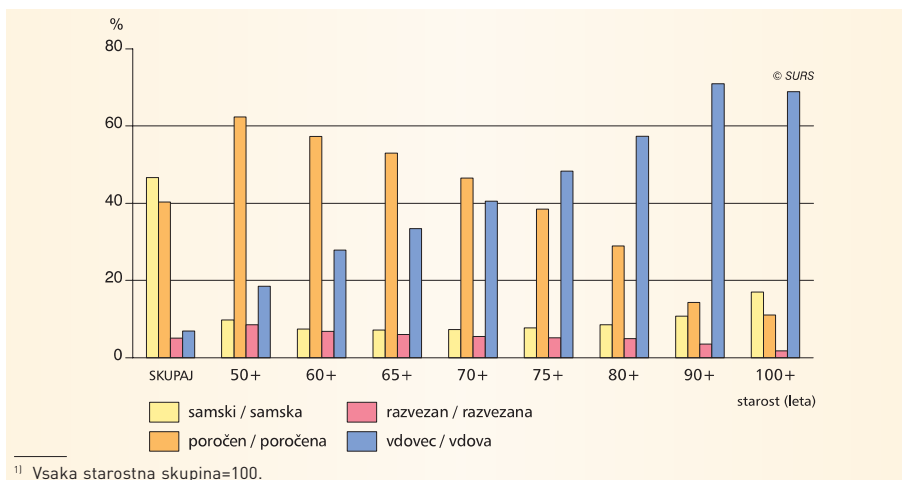
Karta 5: Prezgodnja umrljivost, ženske, občine, Slovenija, 2008

Vira: SURS, GURS

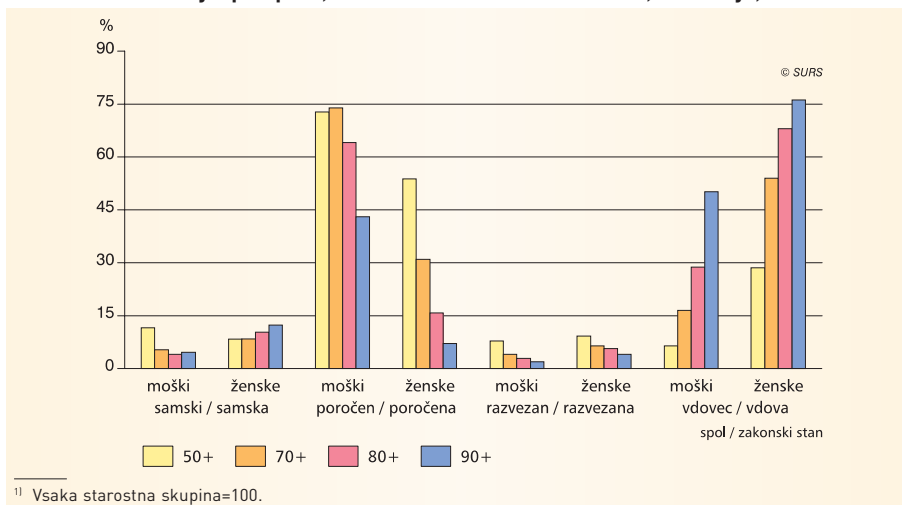
NAČIN (SO)BIVANJA STAREJŠIH

Grafikon 20: Starejši po zakonskem stanu¹⁾, Slovenija, 2009

■ Ker ženske tudi v Sloveniji (podobno kot v drugih evropskih državah) umirajo starejše kot moški, je zakonski stan večine obojih v starosti 65 let in več drugačen kot pri mlajših osebah. Do 65. leta je namreč večina še poročena; po tej starosti, še posebej pa po 80. letu (80+) je delež ovdovelih izrazilo večji od deleža poročenih ali samskih; za ženske pa to velja še v večji meri kot za moške. Najstarejše ženske med »starejšimi« so torej vdove, najstarejši moški med starejšimi pa so ali vdovci ali poročeni.

Grafikon 21: Starejši po spolu, starosti in zakonskem stanu¹⁾, Slovenija, 2009

NAČIN (SO)BIVANJA STAREJŠIH

Tabela 3: Zasebna gospodinjstva po številu starejših, 65+, Slovenija, Popis 2002

%

Tip gospodinjstva	Število starejših članov (65+) v gospodinjstvu			
	nič	eden	dva ali več	SKUPAJ
SLOVENIJA	68,3	22,9	8,8	100
Nedružinsko gospodinjstvo	51,0	47,7	1,3	100
enočlansko - moški	78,5	21,5	-	100
enočlansko - ženska	34,6	65,4	-	100
veččlansko	48,2	35,9	15,9	100
Enodružinsko gospodinjstvo	74,8	14,7	10,5	100
- ni pojava				

Vir: SURS

■ Prebivalstvo se stara v vseh državah sveta in po napovedih ZN naj bi se do sredine stoletja število oseb, starih 60 let in več, potrojilo. Vse več ljudi starost ne le dočaka, temveč tudi starejši danes živijo dlje. Zato so vse bolj običajne 3- ali celo 4-generacijske družine. Tako se vzporedno z demografskimi spremembami spreminja tudi družba in z njo vsakdanje družinsko življenje. Mladi vedno dalj časa živijo pri starših; ti jim zagotavljajo varnost in pogosto oskrbujejo tudi svoje ostarele starše.

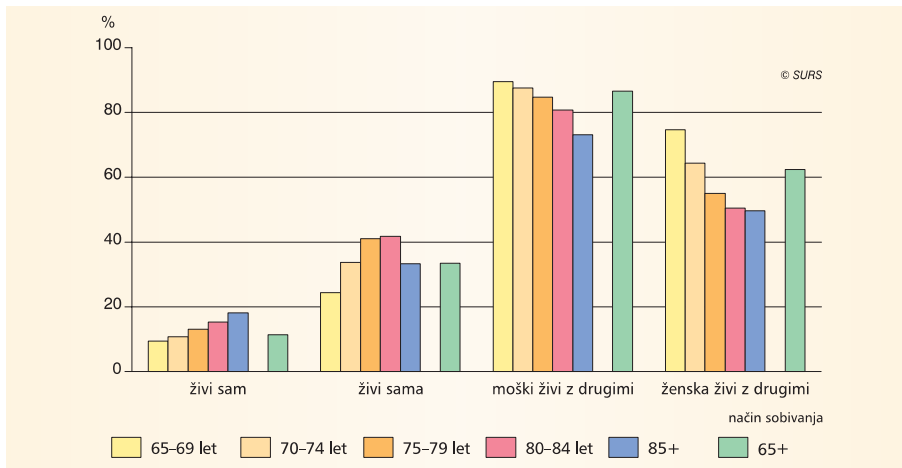
■ Bivalne razmere starejših prebivalcev so v zvezi s staranjem prebivalstva v 21. stoletju poseben izziv za vlade vseh držav, saj morajo vladne politike vse bolj vključevati kombinacijo ukrepov, ki med starejšimi spodbujajo zanašanje nase, ki zagotavljajo storitve za tiste, ki to zaradi ostarelosti potrebujejo, in ki spodbujajo vključevanje družinskih članov v oskrbovanje starejših in skrb za njihovo blagostanje.

■ Po študiji ZN o bivalnih oblikah starejših ljudi po svetu (»Living Arrangements of Older Persons around the World«, 2005) – ta študija vsebuje tudi podatke za Slovenijo – ena od sedmih starejših oseb živi sama; to pomeni približno 90 milijonov ljudi; večinoma so to ženske in med njimi jih je veliko že ovdovelih.

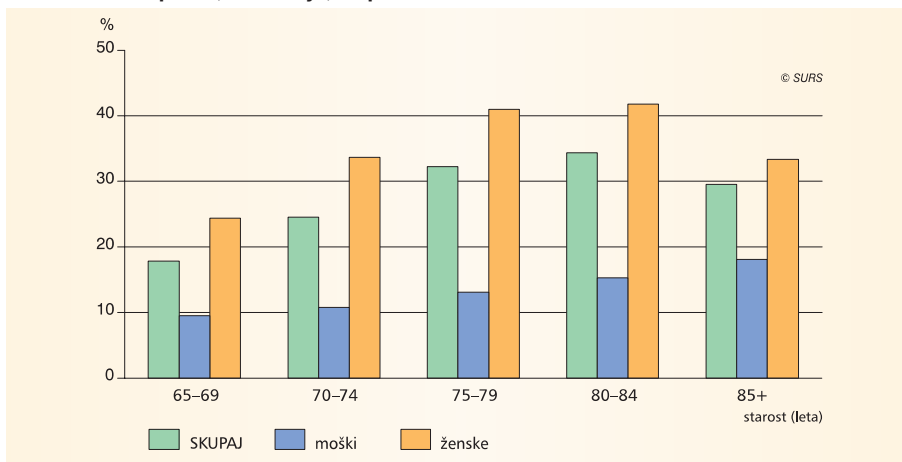
■ Ob Popisu 2002 je bilo med vsemi gospodinjstvi 31,7 % takih, v katerih je bil vsaj en član gospodinjstva star najmanj 65 let (v 22,9 % gospodinjstev je bil toliko star en član, v 8,8 % gospodinjstev pa dva ali več).

■ Ob Popisu 2002 v Sloveniji je večina oseb, ki so bile takrat stare 65 let in več, živele v zasebnih dvo- ali veččlanskih gospodinjstvih, torej skupaj z vsaj še enim članom (med toliko starimi moškimi je bilo takih, ki so živeli z vsaj še enim članom, 86,6 %, med toliko starimi ženskami pa je bilo takih 62,4 %). Deleži obojih se s starostjo seveda znižujejo (zaradi umiranja in zaradi odhoda v domove za starejše, torej v skupinska gospodinjstva).

NAČIN (SO)BIVANJA STAREJŠIH

Grafikon 22: Starejši, 65+, ki živijo v zasebnem gospodinjstvu, po spolu in starostnih skupinah ter načinu (so)bivanja, Slovenija, Popis 2002

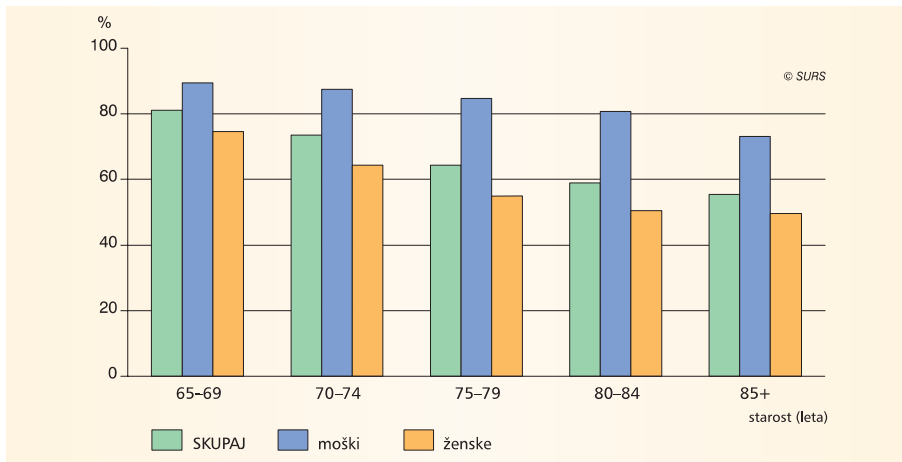
Vir: SURS

Grafikon 23: Starejši, 65+, ki živijo v zasebnem gospodinjstvu sami, po spolu in starostnih skupinah, Slovenija, Popis 2002

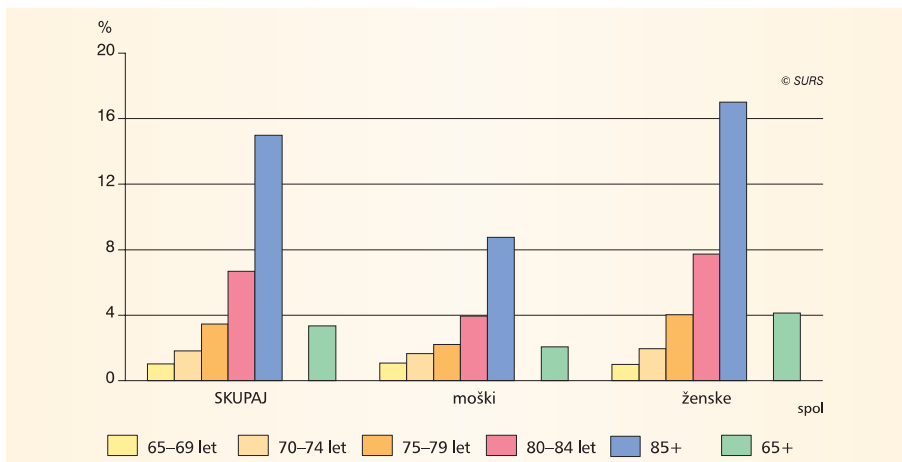
Vir: SURS

■ Med osebami, ki so bile ob Popisu 2002 stare najmanj 65 let, je bilo tudi veliko takih, ki so živele same (torej v enočlanskem gospodinjstvu), in sicer 25,3 % (11,4 % moških in 33,5 % žensk). V vseh starostnih skupinah je bilo žensk, ki so živele same, vsaj 2-krat več kot moških, ki so živeli sami. V starostnih skupinah po 70. letu starosti je bilo takih žensk vedno nad 33 %, največ pa jih je bilo v starostni skupini 80-84 let, in sicer 41,8 %, medtem ko je bilo takih moških v tej starostni skupini le 15,3 %.

NAČIN (SO)BIVANJA STAREJŠIH

Grafikon 24: Starejši, 65+, ki sobivajo v zasebnem gospodinjstvu, po spolu in starostnih skupinah, Slovenija, Popis 2002

Vir: SURS

Grafikon 25: Starejši, 65+, ki živijo v skupinskem gospodinjstvu, po spolu in starostnih skupinah, Slovenija, Popis 2002

Vir: SURS

■ Med osebami, ki so bile ob Popisu 2002 stare najmanj 65 let, je bilo 3,4 % takih, ki so živele v skupinskih gospodinjstvih (2,1 % moških in 4,1 % žensk). Delež teh oseb se izraziteje povečuje pri osebah, ki so že dosegle starost 75 let. Ob Popisu 2002 je bil delež tistih, ki so živeli v skupinskih gospodinjstvih, največji med osebami, starimi 85 let in več, in sicer je znašal 15 % (med toliko starimi moškimi jih je bilo 8,8 %, med toliko starimi ženskami pa 17,0 %).

NAČIN (SO)BIVANJA STAREJŠIH

Tabela 4: Starejši glede na način (so)bivanja po starostnih skupinah in spolu, Slovenija, Popis 2002

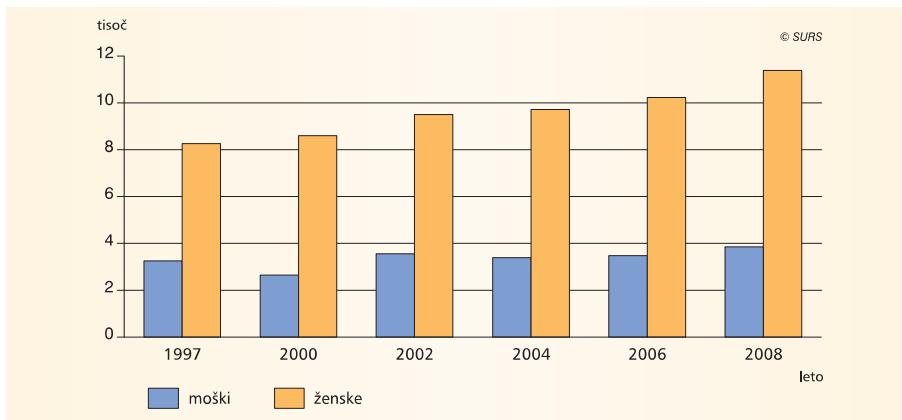
	SKUPAJ		Moški			SKU-PAJ 50+	Ženske			SKU-PAJ 50+
	50-59	60-74	(leta)	75+	50-59		(leta)	75+		
SKUPAJ:										
v paru, sam, z otroki	54,6	91,7	93,5	85,8	91,8	54,7	94,3	87,2	66,9	85,2
živi s partnerjem /partnerko	47,1	79,2	81,1	68,0	78,7	36,6	73,0	52,0	17,0	51,5
živi sam	5,9	9,5	9,7	14,5	10,2	9,2	8,4	24,7	39,6	22,4
živi brez partnerja/partnerke, a z otroki	1,5	3,0	2,7	3,3	2,9	8,9	12,8	10,5	10,3	11,2
živi z drugimi	45,4	8,3	6,5	14,2	8,2	45,3	5,7	12,8	33,1	14,8
poročen par	42,7	75,4	78,9	66,7	76,0	35,3	70,0	50,7	16,6	49,8
poročen par z otroki	30,7	57,0	29,5	11,5	39,5	15,8	45,0	14,7	2,3	22,3
poročen par brez otrok	12,0	18,4	49,5	55,2	36,5	19,5	25,0	36,0	14,3	27,5
par, ki živi v zunajzakonski skupnosti	4,4	3,8	2,2	1,3	2,8	1,2	3,0	1,4	0,4	1,7
par v zunajzakonski skupnosti z otroki	3,1	2,1	0,5	0,1	1,2	0,4	1,3	0,2	0,0	0,5
par v zunajzakonski skupnosti brez otrok	1,3	1,6	1,6	1,2	1,6	0,8	1,7	1,1	0,3	1,2
SKUPAJ	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Vir: SURS

- V Evropi in v ZDA je najpogostejša oblika sobivanja dvočlansko gospodinjstvo partnerjev (moža in žene), druga najpogostejša oblika pa so posamezniki, ki živijo sami (torej v enočlanskem gospodinjstvu).
- Starejši moški bolj verjetno živijo v dvočlanskem gospodinjstvu partnerjev in/ali z otroki, medtem ko starejše ženske pogosto (pogosteje kot moški) živijo same ali skupaj s sorodnikom ali celo z nesorodnikom.
- V vseh razvitih državah se število starejših oseb, ki živijo same, povečuje.
- Čeprav je težko točno določiti, v kolikšni meri življenjske razmere vplivajo na zdravje, je dejstvo, da bolezen vpliva na življenjske razmere, in samo tisti starejši, ki ostanejo razmeroma zdravi, lahko živijo samostojno, drugi pa so vedno bolj odvisni od pomoči drugih.
- Po že omenjeni študiji »Living Arrangements of Older Persons«, 2001, živi danes dobra polovica vseh starejših na svetu v Aziji, četrtina pa v Evropi; leta 2050 naj bi v Aziji živelo 63 % vseh starejših, v Evropi pa naj bi se njihov delež, kljub staranju, glede na svetovna razmerja zmanjšal na 11 %.
- Ker so starejši najštevilnejši v urbanem okolju (tam živi 51 % svetovnega starejšega prebivalstva) – do leta 2025 pa naj bi se njihov delež povečal na 62 % –, so tam pogostejši različni problemi in socialne stiske, povezani s staranjem prebivalstva. V razvitih državah živi v urbanih območjih 74 % vseh tamkajšnjih starejših (65+), v državah tretjega sveta pa 37 % tamkajšnjih starejših.
- Število oskrbovancev v domovih za starejše in podobnih ustanovah je razmeroma nizko, celo pri ljudeh, starih 90 let in več. Najvišje deleže so zabeležili v državah članicah EU. Skupno vsem državam (članicam EU in nečlanicam) je, da je delež žensk v teh ustanovah skoraj še enkrat večji od deleža moških.

NAČIN (SO)BIVANJA STAREJŠIH

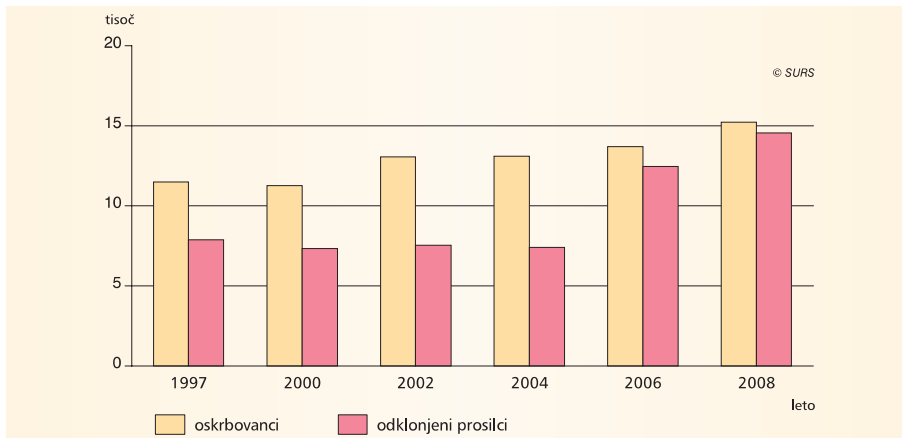
Grafikon 26: Oskrbovanci domov za starejše po spolu, Slovenija

Vir: SURS, Javni socialnovarstveni zavodi

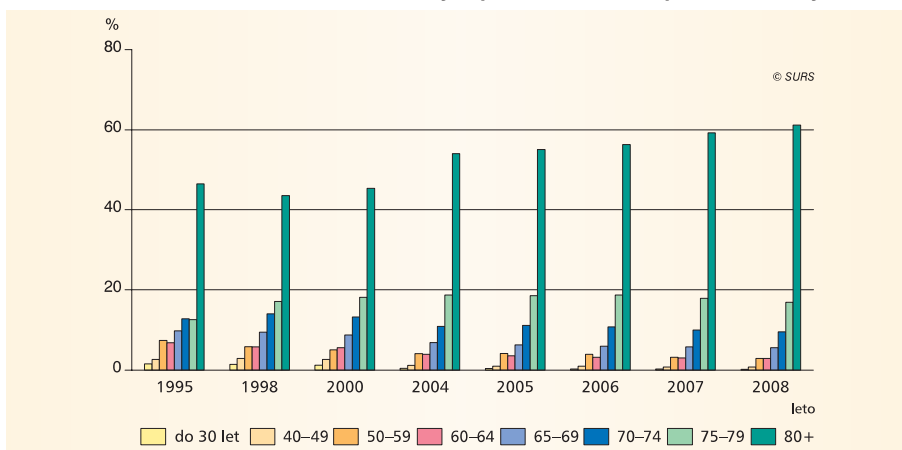
- Socialne mreže, izoblikovane zunaj domačega gospodinjstva, so za starejše osebe dragocene in koristne, skupno bivanje z drugimi ljudmi pa je koristno tako za starejše kot za mlajše generacije (medgeneracijska solidarnost).
- V bogatejših državah je delež starejših, ki bivajo v ustanovah (domovih za starejše), večji kot v manj bogatih; v večini držav je delež žensk, ki živijo v teh ustanovah, večji od deleža moških, njihova povprečna starost pa višja od povprečne starosti moških.
- Tudi potreba posameznikov po pomoči se z visoko starostjo večja. Odhod v ustanovo je pri »mlajših« starejših ljudeh pogosto povezan z boleznijo, medtem ko je pri najstarejših med starejšimi bolj povezan s socialnimi razmerami.
- Število starejših, ki živijo sami ali v institucijah, je v veliki meri odvisno od kulturnih razlik in državne politike. V tem je tudi razlog za razlike med državami članicami EU. Odstotek starejših, ki živijo sami, je najvišji v skandinavskih, najnižji pa v mediteranskih državah. Hkrati je delež ljudi, ki živijo v ustanovah, najnižji v severnih državah, daleč najvišji pa na Nizozemskem. Življenjske razmere starejših so v veliki meri odvisne od njihovih življenjskih vzorcev v celotnem življenju.
- Glede na povečano intenzivnost staranja prebivalstva v Sloveniji je razumljivo, da je povečano tudi povpraševanje po možnostih za oskrbo ali bivanje v domovih za starejše. V letu 2008 se je število oskrbovancev v teh domovih v primerjavi z letom 2007 povečalo skoraj za desetino; v njih je bivalo 15.235 oseb vseh starosti (3.852 moških in 11.383 žensk ali 25,3 % moških in 74,7 % žensk).
- Med osebami v domovih za starejše sta bila v letu 2008 deleža moških, starih do 65 let in 65–69 let, večja od deležev žensk v teh starostih. V vseh višjih starostnih skupinah pa je bil delež žensk večji od deleža moških (ta razlika je bila najizrazitejša pri osebah, starih najmanj 80 let). Glede na dejstvo, da v Sloveniji moški umirajo bistveno mlajši od žensk, je to razumljivo.
- Institucionalno varstvo starejših opravljajo v Sloveniji še vedno predvsem domovi za starejše. V večini teh domov sta bivalno-stanovanjski del in negovalni del ločena.
- Zmogljivosti v domovih za starejše v Sloveniji zadoščajo za namestitvev 5 % starejših prebivalcev Slovenije (65+).
- Najpogostejši razlog za sprejem v dom je bila v obravnavanih letih starost prosilcev, skoraj pri 70 %; med temi pa jih je bilo precej tudi bolnih in so potrebovali poleg nege tudi primerno zdravstveno oskrbo.

NAČIN (SO)BIVANJA STAREJŠIH

Grafikon 27: Oskrbovanci domov za starejše in odklonjeni prosilci za sprejem vanje, Slovenija

Vir: SURS, Javni socialnovarstveni zavodi

- Zmogljivost domov za starejše, čeprav ti vsako leto bistveno razširijo svoje zmogljivosti in ustanavljajo nove, še ne omogoča sprejema v dom vsem prosilcem. Leta 2008 je v domovih za starejše bivalo 15.235 oskrbovancev; med temi so prevladovale osebe, stare najmanj 80 let, 14.565 pa jih je na sprejem tedaj še čakalo.
- Skoraj tri četrt mest v domovih za starejše je oddanih ženskam; to je razumljivo, če vemo, da je več kot za polovico oskrbovancev starih najmanj 80 let in da med toliko starim prebivalstvom prevladujejo ženske. Njihov delež se med oskrbovanci v domovih povečuje (v zadnjem desetletju se je povečal skoraj za 3 %).

Grafikon 28: Oskrbovanci domov za starejše po starostnih skupinah, Slovenija

Vir: SURS, Javni socialnovarstveni zavodi

NAČIN (SO)BIVANJA STAREJŠIH

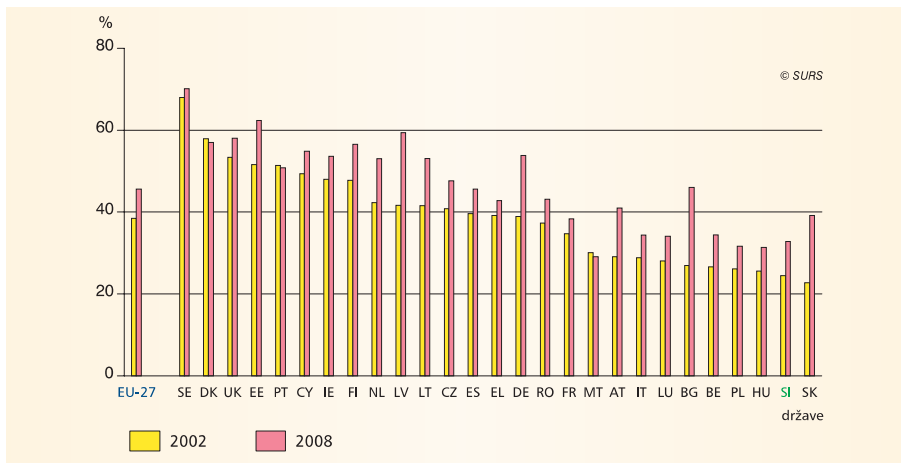
Tabela 5: Oskrbovanci domov za starejše po spolu in starostnih skupinah, Slovenija

	SKUPAJ	Starostne skupine (leta)							
		do 39	40 - 49	50 - 59	60 - 64	65 - 69	70 - 74	75 - 79	80+
2004									
SKUPAJ	13.098	51	147	531	515	895	1.429	2.452	7.078
Moški	3.388	21	88	320	280	439	520	651	1.069
Ženske	9.710	30	59	211	235	456	909	1.801	6.009
2005									
SKUPAJ	13.641	46	134	564	479	858	1.520	2.527	7.513
Moški	3.534	16	86	361	257	429	585	686	1.114
Ženske	10.107	30	48	203	222	429	935	1.841	6.399
2006									
SKUPAJ	13.699	32	125	537	438	813	1.474	2.566	7.714
Ženske	3.478	12	72	340	237	412	572	709	1.124
Moški	10.221	20	53	197	201	401	902	1.857	6.590
2007									
SKUPAJ	13.856	32	105	446	418	793	1.387	2.474	8.201
Moški	3.497	18	61	283	224	399	545	671	1.296
Ženske	10.359	14	44	163	194	394	842	1.803	6.905
2008									
SKUPAJ	15.235	22	119	450	439	849	1.455	2.575	9.326
Moški	3.852	15	70	281	248	440	564	738	1.496
Ženske	11.383	7	49	169	191	409	891	1.837	7.830
SKUPAJ 2004 - 2008									
SKUPAJ	69.529	183	630	2.528	2.289	4.208	7.265	12.594	39.832
Moški	17.749	82	377	1.585	1.246	2.119	2.786	3.455	6.099
Ženske	51.780	101	253	943	1.043	2.089	4.479	9.139	33.733
Ø 2004 - 2008									
SKUPAJ	13.906	37	126	506	458	842	1.453	2.519	7.966
Moški	3.550	16	75	317	249	424	557	691	1.220
Ženske	10.356	20	51	189	209	418	896	1.828	6.747
Ø 2004 - 2008 [%]									
SKUPAJ	100	0,3	0,9	3,6	3,3	6,1	10,4	18,1	57,3
Moški	100	0,5	2,1	8,9	7,0	11,9	15,7	19,5	34,4
Ženske	100	0,2	0,5	1,8	2,0	4,0	8,7	17,6	65,1

Vir: SURS, Javni socialnovarstveni zavodi

STOPNJA ZAPOSLENOSTI STAREJŠIH JE NIZKA

Grafikon 29: Stopnja zaposlenosti starejših, 55–64 let, države članice EU-27

Vir: Eurostat, tsiem020

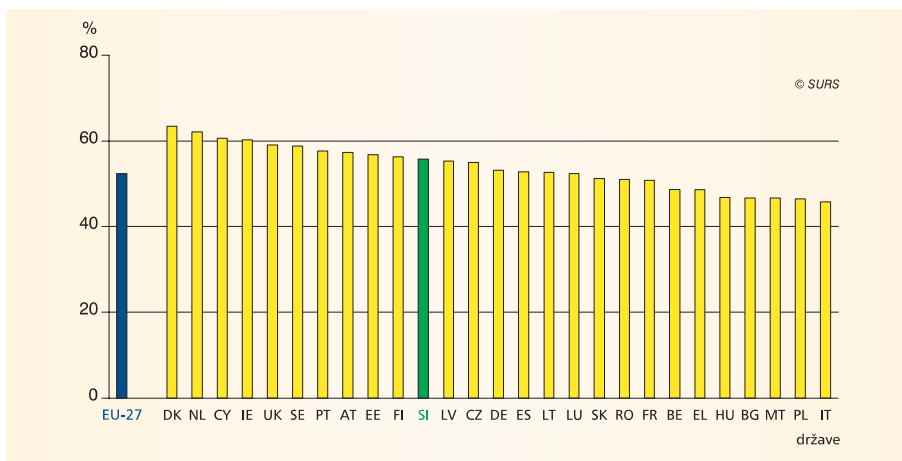
■ Povečanje zaposlenosti starejših je del Lizbonske strategije. Do leta 2010 naj bi bila stopnja zaposlenosti starejših delovno sposobnih (50–64 let) v EU 50-odstotna. V EU-25 kot celoti se je stopnja zaposlenosti teh oseb v obdobju 2000–2008 povečala s 36,6 % na 45,6 %, in sicer se je povečala tudi v vseh posameznih državah članicah, razen na Portugalskem in Danskem. Leta 2005 je bila stopnja zaposlenosti starejših delovno sposobnih moških v EU-25 51,8-odstotna, starejših delovno sposobnih žensk pa 33,7-odstotna. Ljudje, stari 55–64 let, na trgu delovne sile niso homogena skupina; stopnja zaposlenosti oseb, starih 55–59 let, je namreč še enkrat višja od stopnje zaposlenosti oseb, starih 60–64 let.

■ Staranje prebivalstva je danes in bo v prihodnosti za Evropo eden največjih ekonomskih in socialnih izzivov tudi v zvezi z iskanjem ustreznih poti in mehanizmov za podaljšanje dobe zaposlitve. Na nizko stopnja zaposlenosti starejših delovno sposobnih oseb so opozorili že na zasedanju Evropskega sveta marca 2000 v Lizboni, v letu 2001 pa je Evropski svet v Stockholmu naložil vsem državam članicam, da do leta 2010 dosežejo povprečno 50-odstotno stopnjo zaposlenosti oseb v starostni skupini 55–64 let. EU-27 se zastavljenemu cilju počasi približuje. Stopnja zaposlenosti teh oseb je bila v EU-27 v letu 2008 45,6-odstotna, torej bistveno višja kot v letu 2001; tedaj je bila 37,7-odstotna. Stopnja zaposlenosti toliko starih oseb je bila leta 2008 več kot 50-odstotna v 12 državah članicah EU-27; najvišja je bila na Švedskem (70,1 %) in v Estoniji (62,4 %); v 15 državah članicah pa je bila ta stopnja nižja od 50 %; med temi državami je bila tudi Slovenija (32,8 %), stopnja zaposlenosti teh oseb od leta 2007 se je pri nas celo znižala.

■ Čeprav število starejših delovno aktivnih raste, večinoma ne gre za bolnike, potrebne nege, ampak so te osebe (zaradi vedno boljših življenjskih razmer in boljšega zdravja) še »aktiven del prebivalstva«. Slovenija je med državami članicami EU-27 po povprečni starosti državljanov ob prestopu iz delovne aktivnosti v upokojitev na prvem mestu (pri starosti 56,2 leta), medtem ko se v povprečju najpozneje upokojujejo na Irskem (pri starosti 64,6 leta). V Sloveniji je bila v letu 2006 povprečna starost ob upokojitvi starostnih in invalidskih upokojujencev najnižja v EU (59,6 leta za starostne in 52,4 leta za invalidske upokojujence).

STOPNJA ZAPOSLENOSTI STAREJŠIH JE NIZKA

Grafikon 30: Stopnja delovne aktivnosti, države članice EU-27, 2006

Vir: Eurostat, ADS

Tabela 6: Stopnja delovne aktivnosti starejših po starostnih skupinah, Slovenija

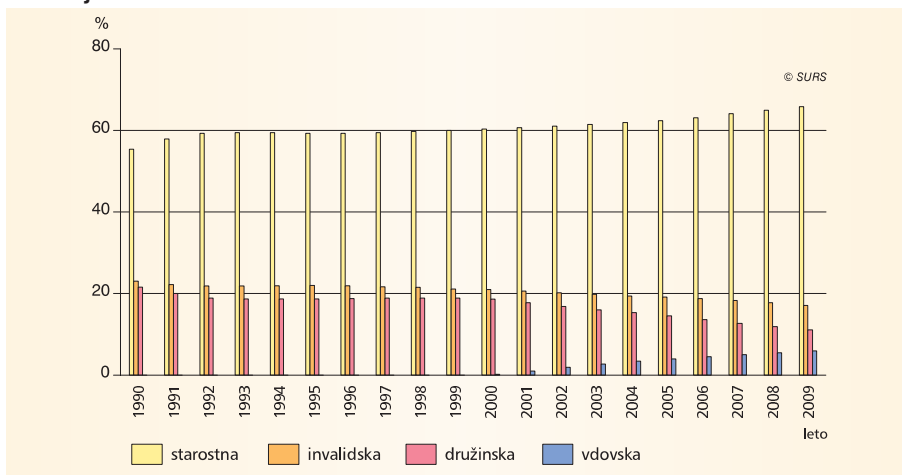
Starostne skupine (leta)	1998	2000	2005	2006	2007	2008
SKUPAJ	60,0	57,7	58,7	59,9	60,2	59,2
50 - 54	63,4	70,0	74,9	78,2	78,4	80,1
55 - 59	34,1	31,4	46,9	48,1	47,3	47,0
60 - 64	17,8	14,9	16,0	16,0	20,1	18,0
65 - 69	15,3	9,9	10,8	11,8	13,6	9,4
70+	7,2	5,9	5,5	6,1	7,6	4,9

Vir: SURS, ADS

■ Leta 2008 je bilo v Sloveniji 996.000 delovno aktivnih prebivalcev (55 % moških in 45 % žensk). Stopnja delovne aktivnosti – to je odstotni delež delovno aktivnih prebivalcev med vsemi prebivalci, starimi najmanj 15 let, je bila skoraj 57-odstotna (po smernicah Lizbonske strategije naj bi dosegla 70 %). Počasi pa se stopnja delovne aktivnosti dviguje tudi v Sloveniji; pred 15 leti je bila malo nad 52-odstotna.

■ Med delovno aktivnimi osebami je bilo leta 2008 slabih 86 % zaposlenih in skoraj 10 % samozaposlenih oseb, dobre 4 % pa so predstavljali pomagajoči družinski člani. Med zaposlenimi osebami jih je 83 % imelo zaposlitev za nedoločen, 17 % pa za določen čas. 9 % delovno aktivnih prebivalcev je imelo delo z delovnim časom, ki je bil krajši od polnega; med temi je bilo manj moških (dobrih 7 %) kot žensk (skoraj 11 %).

DOHODKI STAREJŠIH

Grafikon 31: Povprečno število prejemnikov pokojnine po vrstah pokojnine in spolu, Slovenija

Vir: ZPIZ

Tabela 7: Povprečno število prejemnikov pokojnin po vrstah pokojnin, Slovenija

Leto	Vrsta pokojnine				SKUPAJ	Vrsta pokojnine (%)				SKUPAJ
	starostna	invalidska	družinska	vdovska		starostna	invalidska	družinska	vdovska	
1990	197.259	82.289	76.729	-	356.274	55,4	23,1	21,5	-	100
1991	227.524	87.194	78.482	-	393.200	57,9	22,2	20,0	-	100
1992	248.978	91.551	79.276	-	419.805	59,3	21,8	18,9	-	100
1993	255.985	93.857	80.439	-	430.291	59,5	21,8	18,7	-	100
1994	257.298	94.848	80.769	-	432.915	59,4	21,9	18,7	-	100
1995	259.253	96.058	81.740	-	437.051	59,3	22,0	18,7	-	100
1996	262.142	96.850	83.113	-	442.105	59,3	21,9	18,8	-	100
1997	266.854	97.369	84.530	-	448.753	59,5	21,7	18,8	-	100
1998	271.490	97.498	85.638	-	454.626	59,7	21,4	18,8	-	100
1999	276.255	97.382	86.643	-	460.280	60,0	21,2	18,8	-	100
2000	282.005	97.804	86.976	663	467.448	60,3	20,9	18,6	0,1	100
2001	287.926	97.704	84.260	4.617	474.507	60,7	20,6	17,8	1,0	100
2002	295.304	97.621	81.688	9.285	483.898	61,0	20,2	16,9	1,9	100
2003	302.365	97.433	78.818	13.295	491.911	61,5	19,8	16,0	2,7	100
2004	308.443	96.556	76.038	16.789	497.826	62,0	19,4	15,3	3,4	100
2005	315.092	96.665	73.254	19.977	504.988	62,4	19,1	14,5	4,0	100
2006	322.755	96.115	69.735	22.569	511.174	63,1	18,8	13,6	4,4	100
2007	332.780	94.511	65.601	25.913	518.805	64,1	18,2	12,6	5,0	100
2008	342.992	93.389	62.624	28.928	527.933	65,0	17,7	11,9	5,5	100
2009	354.514	92.123	59.699	32.119	538.455	65,8	17,1	11,1	6,0	100

- ni pojava

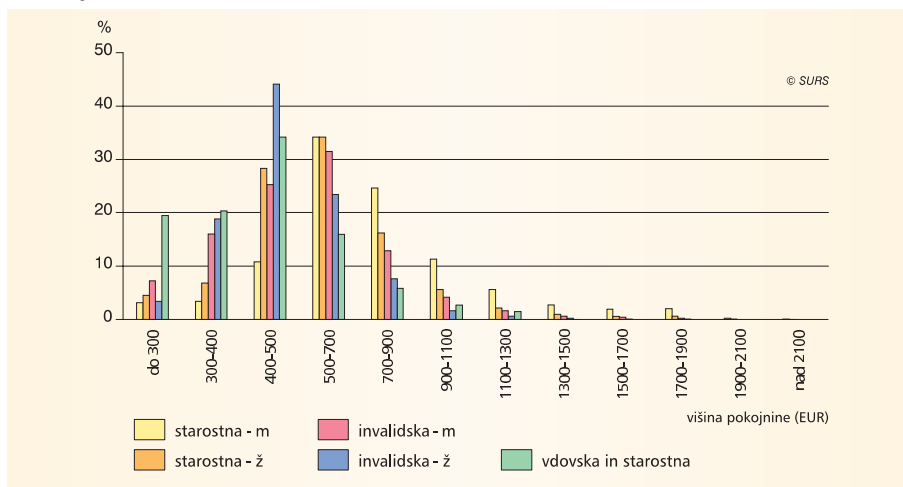
Vir: ZPIZ

DOHODKI STAREJŠIH

■ Intenziteta staranja prebivalstva se na svoj način odraža prav v povečevanju števila prejemnikov pokojnine. V Sloveniji je upokojena dobra četrtina prebivalstva. Število prejemnikov pokojnine (starostne, invalidske, družinske in kmečke) v Sloveniji, ki jim je bila pravica do pokojnine priznana v Sloveniji, se v zadnjem desetletju povečuje povprečno po 1,5 % letno. Zaradi svetovne finančne gospodarske krize in z njo povezanega zmanjševanja zaposlovanja oz. »odpuščanja« vse večjega števila delavcev iz »baby boom« generacije, ki so dosegli pogoje za upokojitev, ter zaradi napovedi »modernizacije« pokojninskega sistema (s podaljševanjem obvezne delovne dobe/dosežene pokojninske dobe) pa se je upokojevanje še »pospešilo«. V letu 2009 se je povprečno število upokojencev (uživalcev starostne, invalidske, družinske, vdovske in delne pokojnine) v Sloveniji povečalo še izraziteje, in sicer za 2 % glede na leto 2008 (to je najvišja stopnja rasti v zadnjih sedmih letih).

■ V letu 2009 je bilo v Sloveniji povprečno 538.455 upokojencev. Povprečno število zavarovancev (895.594) v tem letu je bilo za 0,9 % nižje od števila v predhodnem letu. Temu ustrezno se je zato znižalo razmerje med zavarovanci in upokojenci – v letu 2009 je bilo 1,66.

Grafikon 32: Prejemniki pokojnine glede na vrsto in višino pokojnine, po spolu prejemnikov, Slovenija, december 2009

Vir: Vzajemnost št 4/2010, Jože Kuhelj, str. 9

■ Starostna pokojnina je v Sloveniji v letu 2009 znašala povprečno 687,96 EUR (če ne upoštevamo prejemnikov sorazmernega dela pokojnine³; moški so prejeli mesečno v povprečju 754,06 EUR, ženske pa nekoliko manj, 602,33 EUR. Pri višini invalidskih pokojnin – te so znašale povprečno 516,20 EUR – so bile razlike med spoloma nekoliko manjše: moški so prejeli povprečno 542,97 EUR, ženske pa 479,03 EUR. Družinska in vdovska pokojnina pa sta v letu 2009 znašali povprečno 431,96 EUR (na družinsko pokojnino vpliva tudi število družinskih članov, ki so do take pokojnine upravičeni).

³ Pokojnine prejemnikov sorazmernih delov so razmeroma nizke, ker so odmerjene le v sorazmernem delu, odvisnem od dolžine delovne dobe, dopolnjene v Sloveniji.

DOHODKI STAREJŠIH

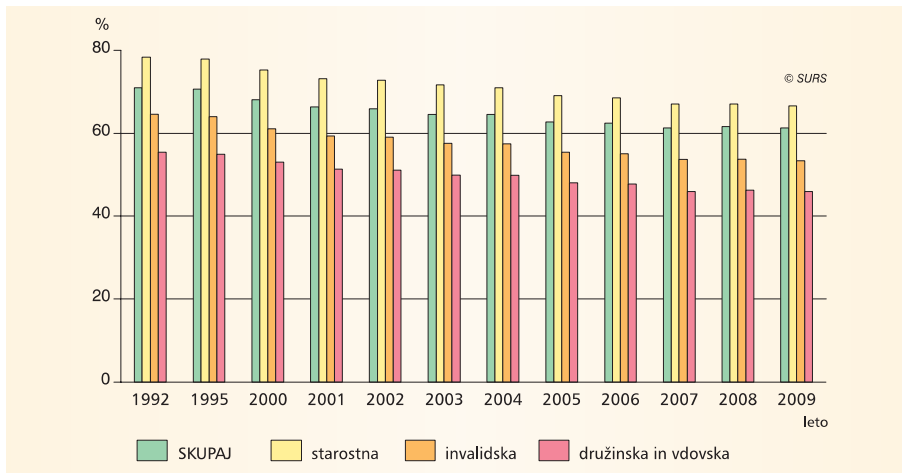
Tabela 8: Povprečna bruto starostna in povprečna bruto invalidska pokojnina glede na pokojninsko dobo, po spolu prejemnikov, Slovenija, december 2009

Pokojninska doba (leta)	Povprečna bruto starostna pokojnina (EUR)			Povprečna bruto invalidska pokojnina (EUR)		
	moški	ženske	SKUPAJ	moški	ženske	SKUPAJ
do 14 let	309,01	392,94	367,40	348,34	390,57	367,72
15–19	210,66	276,37	261,92	341,78	407,95	375,52
20–24	273,95	355,18	328,27	384,95	432,36	408,23
25–29	349,95	411,76	389,32	484,82	518,93	501,08
30–34	461,01	564,91	548,15	606,29	574,50	594,98
35–39	652,54	654,01	653,50	654,61	477,09	638,49
40+	767,48	504,30	753,69	529,16	363,85	511,54
SKUPAJ	668,60	579,85	620,93	507,76	478,86	496,19

Vir: ZPIZ

- Pokojnine žensk so nižje predvsem zaradi nižjih plač žensk, ki so služile za pokojninsko osnovo, in dolžine pokojninske dobe. Plače moških in plače žensk so se v Sloveniji razlikovale že v preteklosti in do danes se ni veliko spremenilo. Razlike v višini izplačanih plač seveda vplivajo tudi na razlike v višini pokojnin.
- V letu 2008 je povprečna mesečna bruto plača žensk – znašala je 1.369 EUR – pomenila 92,4 % povprečne mesečne bruto plače moških – ta je znašala 1.481 EUR; torej je bila plača žensk za dobrih 110 EUR nižja od plač moških. Seveda gre za povprečja in do razlik prihaja tudi zaradi različne izobrazbene, starostne in poklicne strukture prejemnikov.
- Razlika med plačo žensk in plačo moških je bila največja v finančnih in zavarovalniških dejavnostih. Bruto plača žensk v finančnih in zavarovalniških dejavnostih je bila v letu 2008 za 33,8 % nižja od bruto plače moških v teh dejavnostih. Približno enaka je bila razlika med plačama v dejavnosti zdravstvo in socialno varstvo; tam so imele ženske v povprečju za 30,6 % nižje plače od svojih kolegov. Povprečne plače moških in žensk so se najmanj razlikovale v dejavnosti promet in skladiščenje, in sicer za 88 EUR v korist žensk. Vendar je bilo žensk med zaposlenimi v tej dejavnosti le za dobro petino in so v povprečju opravljale bolj plačana dela. Bruto plača žensk je bila višja od bruto plač moških v treh področjih dejavnosti: v gradbeništvu (za 21,7 %), v dejavnosti oskrba v vodo, ravnanje z odpadki in v prometni dejavnosti (za 6,5 %).

DOHODKI STAREJŠIH

Grafikon 33: Razmerja med povprečno neto pokojnino in povprečno neto plačo, po vrsti pokojnine, Slovenija

Vir: ZPIZ, Letno poročilo 2009 in Letno poročilo 2005

■ V času uživanja pokojnine naj bi se načeloma ohranjalo globalno razmerje med zneskom pokojnine in povprečno plačo v državi, kot je veljalo ob uveljavitvi pokojnine. To osnovno načelo se je v praksi izvajalo na različne načine, predvsem glede na višino inflacije in rasti plač ter glede na finančno vzdržnost posameznih rešitev. Kot merilo za usklajevanje pokojnin ves čas velja gibanje povprečne plače na zaposlenega delavca v državi po uradnih statističnih podatkih. V Sloveniji je bilo v praksi preizkušenih že več različic za določitev osnov za usklajevanje pokojnin: mesečno povprečje plač v predzadnjem letu pred letom, v katerem so se usklajevale pokojnine; mesečno povprečje plač za zadnje leto pred letom, za katero so se usklajevale pokojnine; kumulativno povprečje mesečnih plač za čas od začetka leta, v katerem so se usklajevale pokojnine; povprečna plača za zadnji mesec pred uskladitvijo pokojnin, za katerega je bil objavljen uradni statistični podatek.

■ Po zdaj veljavnih predpisih v Sloveniji se pokojnine usklajujejo glede na rast povprečne mesečne plače, izplačane osebam, zaposlenim pri pravnih osebah; ta podatek objavlja SURS v Uradnem listu RS. Tako je zdaj upoštevano gibanje povprečnih bruto plač, medtem ko so se po prejšnji zakonski ureditvi upoštevala gibanja preračunanih povprečnih neto plač. Omenjena sprememba je bila posledica uveljavitve novega zakona o dohodnini (s 1. 1. 2005); ta je med drugim vplival tudi na drugačno višino povprečne stopnje prispevkov in davkov, obračunanih od plač v Republiki Sloveniji. Zaradi učinkov spremenjene davčne zakonodaje se je odmik med gibanji povprečnih bruto in neto plač – te se dotlej niso bistveno razlikovale – povečal in vplival tudi na dosežena razmerja med pokojninami in plačami.

■ Podatki o višinah pokojnin po vrstah pokojnin in spolu prejemnikov so bili vedno zanimivi in aktualni, v zdajšnjih zaostrenih gospodarskih in finančnih razmerah pa se vprašanje o tem, kakšne so, vedno pogosteje zastavlja. Po letu 2000, odkar velja zdajšnji zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, se iz leta v leto znižuje razmerje med plačami in pokojninami. Še leta 2000 je povprečna starostna pokojnina dosegala 75,3 % plače, po podatkih za leto 2009 pa le še 66,6 %.

DOHODKI STAREJŠIH

- Leta 1992 je povprečna starostna pokojnina znašala 78,4 % povprečne plače, povprečna invalidska 64,6 %, povprečna družinska 55,4 %, vse povprečne pokojnine pa 71,0 % povprečne plače.
- Cilj leta 2000 sprejete pokojninske zakonodaje je bilo tudi zvišanje starosti ob upokojitvi in podaljšanje pokojninske dobe; to je bilo vsaj pri ženskah kar dobro uresničeno, saj so se te leta 2000 starostno upokojevale s 33 leti in 7 meseci pokojninske dobe, v letu 2009 pa s 35 leti in 8 meseci pokojninske dobe. Pri invalidsko upokojenih ženskah je bilo zvišanje starosti ob upokojitvi v tem desetletnem obdobju manjše, in sicer samo 1 leto in 2 meseca.

Tabela 9: Razmerja med povprečno pokojnino in povprečno plačo, po vrsti pokojnine, Slovenija

Leto	Vrsta pokojnine			vse
	starostna	invalidska	vdovska/družinska	
1986	74,5	60,3	53,3	65,6
1990	89,2	73,1	63,4	79,9
1991	73,8	60,6	52,3	66,6
1995	76,2	63,0	54,2	69,2
1999	75,8	61,5	53,2	68,5
2000	75,3	61,1	53,0	68,1
2001	73,2	59,4	51,4	66,3
2002	72,8	59,1	51,1	65,9
2003	71,1	57,6	49,9	64,5
2004	70,2	56,7	49,2	63,7
2005	69,1	55,4	48,0	62,7
2006	68,6	55,1	47,8	62,5
2007	67,1	53,7	46,0	61,3
2008	67,1	53,8	46,3	61,6
2009	66,6	53,4	46,0	61,3

Vir: ZPIZ, Letno poročilo 2009, str. 44

- Pripadajoča pokojnina je odvisna od dopolnjene pokojninske dobe uživalca in vrste pokojnine, ki jo je ta uveljavil. Sprememba vrednotenja zavarovalne dobe po ZPIZ-1 od 1. januarja 2000 ima praviloma za posledico različno raven pokojnin, uveljavljenih po različnih predpisih.
- Neto starostna pokojnina za 40 let pokojninske dobe (za moškega) oziroma 35 let (za žensko), odmerjena od najnižje pokojninske osnove, je v letu 2009 mesečno znašala od najmanj 428,31 EUR (uveljavljena v letu 2009) do največ 431,09 EUR, za najnižjo možno zavarovalno dobo (tj. 15 let) pa 187,43 EUR. Zadnji navedeni znesek je po zakonu tudi zajamčena pokojnina, do katere je upravičen vsak zavarovanec, ne glede na to, kako je bil zavarovan.
- V Sloveniji torej razmerje med povprečno neto pokojnino in neto plačo od leta 2000 vztrajno nakazuje nižanje pokojnin v razmerju do plač. Leta 2000 je povprečna pokojnina dosegla 68,1 % plače; povprečna starostna pokojnina je dosegla 75,3 %, povprečna invalidska 61,1 %, povprečna družinska pa 53,0 % plače. V letu 2009 se je to razmerje pri povprečni pokojnini znižalo na 61,3 % plače, pri povprečni starostni pokojnini na 66,6 %, pri povprečni invalidski

DOHODKI STAREJŠIH

na 53,4 %, pri povprečni družinski pokojnini pa na 46,0 %. Tako nazadovanje razumljivo vodi v resna razmišljanja o tem, do katere spodnje meje je še dopustno zniževati pokojnine, ne da bi bilo s tem ogroženo preživljanje uživalcev pokojnine.

Tabela 10: Povprečna dopolnjena pokojninska doba ob upokojitvi »novih« starostnih in invalidskih upokojencev iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja po njihovem spolu, Slovenija

Leto	Upokojitev											
	moški		starostna ženske		SKUPAJ		moški		invalidska ženske		SKUPAJ	
	let	mes.	let	mes.	let	mes.	let	mes.	let	mes.	let	mes.
1990 ¹⁾	36	7	31	8	34	0	27	9	23	4	26	2
1995 ¹⁾	36	11	31	9	34	4	27	10	23	6	26	5
2000 ²⁾	37	3	33	7	35	0	28	3	25	6	27	3
2001 ²⁾	37	1	33	11	35	0	28	2	25	4	27	1
2002 ²⁾	37	0	34	1	35	4	28	0	25	4	27	0
2003 ²⁾	37	5	34	5	35	8	28	11	26	4	27	11
2004 ²⁾	37	9	35	1	36	3	28	9	26	3	27	11
2005 ²⁾	38	0	35	4	36	7	28	4	25	11	27	6
2006 ²⁾	38	4	35	8	36	11	28	1	26	10	27	8
2007 ²⁾	38	3	35	10	37	1	28	7	26	6	27	10
2008 ²⁾	38	3	36	0	37	0	28	0	27	0	27	7
2009 ²⁾	38	2	35	8	36	10	28	3	26	8	27	8

¹⁾ Upokojeni po splošnih in posebnih predpisih.

²⁾ Upokojeni po splošnih predpisih.

Vir: ZPIZ

- Pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja so pravice, ki človeku pripadajo kot pravice do socialne varnosti. Socialna varnost je širok pojem, obsega pa socialno zavarovanje in socialno varstvo.
- Pravica do starostne pokojnine je odvisna od dopolnjene starosti zavarovanca in dopoljenih let pokojninske dobe; ta pa mora pri najvišji možni starosti obsegati samo zavarovalno dobo. Za izpolnitev pogojev za pridobitev pravice do te pokojnine morata biti hkrati izpolnjena oba pogoja. Omenjena pogoja pa sta glede na spol zavarovanca različna; če na primer oseba izpolni zakonsko določeno pokojninsko dobo (ta je npr. za moške 40 let), mora – čeprav ima ustrezno pokojninsko dobo, izpolniti tudi pogoj starosti (za moške 58 let).
- Pravica do invalidske pokojnine pa je odvisna tudi od invalidnosti zavarovanca in izpolnjevanja nekaterih drugih pogojev, določenih v zakonu. Obstoj invalidnosti ugotavlja invalidska komisija ZPIZ.
- Za pridobitev pravice do pokojnine mora upravičenec praviloma izkazovati določeno dolžino pokojninske dobe. Skupna dolžina dopolnjene pokojninske dobe pa ne vpliva le na izpolnitev pogojev za pridobitev pravice do pokojnine, temveč tudi na njeno višino, saj je merilo za določitev odstotka, v katerem se upravičencu odmeri pokojnina od pokojninske osnove.

DOHODKI STAREJŠIH

- Povprečna pokojninska doba vseh upokojencev v Sloveniji je bila decembra 2008 32 let in 2 meseca – torej precej pod dobo 40 let, ki naj bi jo dosegli. Nizka povprečna pokojninska doba je deloma posledica prej veljavnih pogojev, deloma pa tudi dejstva, da se zavarovanci zaradi ugotovljene invalidnosti I. kategorije upokojujejo z nižjo pokojninsko dobo in zaradi možnosti upokojitve z več kot 20 leti pokojninske dobe oziroma 15 leti zavarovalne dobe. To dejstvo pa povprečno pokojninsko dobo ob upokojitvi znižuje.
- V obdobju 1990–2009 se je povprečna pokojninska doba pri starostnih upokojencih podaljšala za 2 leti in 10 mesecev (za moške za 1 leto in 7 mesecev, za ženske za 4 leta); pri invalidskih upokojencih pa za 1 leto in 6 mesecev (za 1 leto in 6 mesecev pri moških, za 3 leta in 4 mesece pri ženskah).

Tabela 11: Povprečna dosežena starost (upokojitvena starost) prejemnikov pokojnine (starostne in invalidske), ki jim je bila prvič priznana pravica do pokojnine, po spolu, Slovenija

Leto	Upokojenec											
	moški		starostni ženske		SKUPAJ		moški		invalidski ženske		SKUPAJ	
	let	mes.	let	mes.	let	mes.	let	mes.	let	mes.	let	mes.
1990	57	8	53	7	55	7	51	2	47	8	50	0
1995	57	6	53	1	55	7	48	8	44	1	47	1
2000	61	0	56	1	57	11	52	11	48	9	51	4
2001	62	0	56	2	58	2	53	3	49	1	51	6
2002	62	2	56	5	58	10	53	6	49	7	52	0
2003	62	2	56	6	58	10	53	8	49	9	52	0
2004	62	6	57	3	59	7	53	10	49	10	52	7
2005	61	8	57	3	59	5	53	11	50	1	52	7
2006	61	8	57	4	59	6	53	5	50	4	52	4
2007	61	10	57	7	59	8	54	9	50	8	53	4
2008	61	11	57	7	59	7	54	3	51	7	53	3
2009	62	0	58	1	59	11	54	8	51	11	53	8

Vir: ZPIZ, (<http://www.zpiz.si/att/msp/201004.pdf>, 12. 5. 2010).

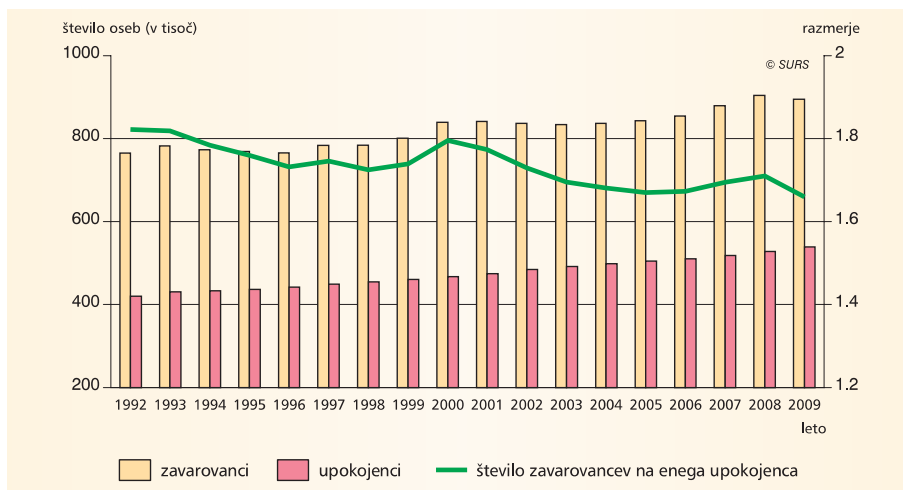
- Kadar govorimo o pokojninskih sistemih, je pogosto največ pozornosti namenjene dejanski upokojitveni starosti. Pokojninska reforma iz leta 1999 je zaostriala upokojitvene pogoje – to je razvidno iz podatkov o povprečni doseženi starosti prejemnikov pokojnin in iz podatkov o doseženi pokojninski dobi –, čeprav je uvedla tudi nekatere »ugodnosti«, ki omogočajo zgodnejšo upokojitev, npr. znižanje starostne meje zaradi nege otrok.
- Povprečna dosežena starost prejemnikov pokojnin v Sloveniji se je v letih 1990–2009 bistveno spremenila – povečala, in sicer pri ženskah bolj kot pri moških. Pri starostnih upokojencih se je povečala za moške za 4 leta in 4 mesece, za ženske pa za 4 leta in 5 mesecev. Pri invalidskih upokojencih pa se je povečala za moške za 3 leta in 6 mesecev, za ženske pa za 4 leta in 3 mesece.
- Povprečna dosežena starost prejemnikov pokojnine je bila v letu 2009 za moške, ki so uveljavljali starostno pokojnino, 62 let in je bila za 1 leto višja kot leta 2000. Za ženske je bila pri uveljavljanju starostne pokojnine dejanska upokojitvena starost v letu 2009 58 let in 1 mesec (2 leti več kot leta 2000). Pri moških, ki so leta 2009 uveljavljali invalidsko pokojnino, pa je bila

DOHODKI STAREJŠIH

povprečna dosežena starost 54 let in 8 mesecev (1 leto in 9 mesecev več kot leta 2000), pri ženskah, ki so se invalidsko upokojile, pa 51 let in 11 mesecev (3 leta in 2 meseca več kot leta 2000).

■ Tudi drugi pogoj, ki ga predpisuje zakon za pridobitev pravice do starostne pokojnine, tj. dosežena pokojninska doba, se od leta 2000 podaljšuje. Od tega leta je bila povprečna pokojninska doba »novih« starostnih upokojencev pri moških daljša za 9 mesecev (v letu 2009 je tako dosegla vrednost 38 let in 2 meseca), pri ženskah pa za 2 leti in 1 mesec (v letu 2009 je bila tako 35 let in 8 mesecev).

Grafikon 34: Razmerje med upokojenci in zavarovanci, Slovenija

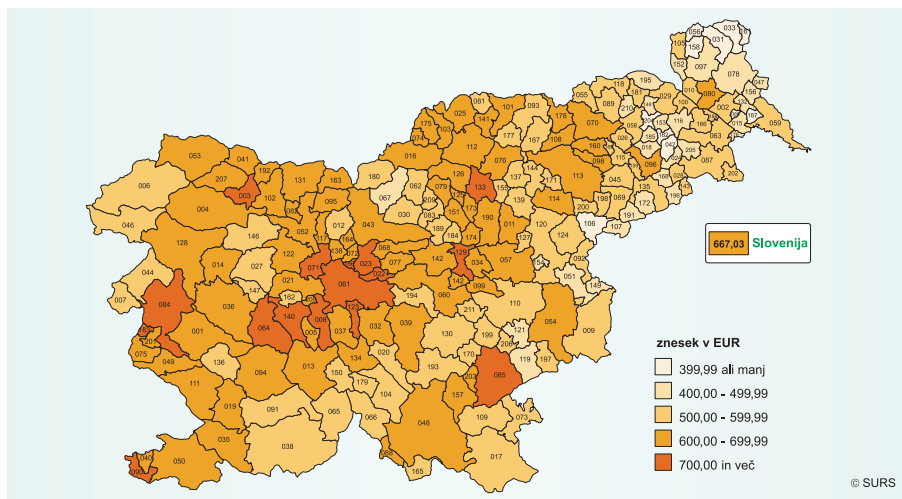
Vir: ZPIZ

■ V zadnjih letih (od 2006 do 2008) je povprečno število zavarovancev v Sloveniji raslo hitreje, kot je naraščalo število upokojencev. V letu 2009 se je zaradi svetovne gospodarske krize število zavarovancev zmanjšalo za 1 % (9.198), število upokojencev pa se je povečalo za 2 % (10.522).

■ Razmerje med zavarovanci in upokojenci iz obveznega zavarovanja (ti prejemajo starostno, invalidsko, družinsko, vdovsko ali delno pokojnino), se je zmanjšalo z 1,71 leta 2008 na 1,66 v letu 2009 (to je najneugodnejše razmerje v Sloveniji doslej).

DOHODKI STAREJŠIH

Karta 6: Povprečna bruto starostna pokojnina, občine, Slovenija, maj 2010

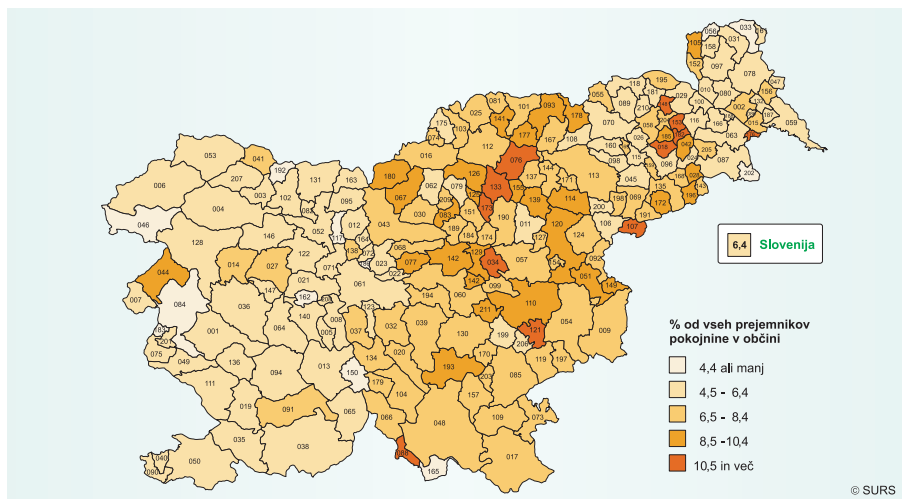

Viri: SURS, ZPIZ, GURS

- Povprečna bruto starostna pokojnina, ki so jo maja 2010 prejeli upokojenci, je znašala v Sloveniji manj kot 400 EUR v 11 občinah; v 28 občinah je znašala od 400 do 499 EUR, v 79 občinah od 500 do 599 EUR, v 76 občinah pa od 600 do 699 EUR; samo v 16 občinah pa je znašala 700 EUR in več.
- Maja 2010 so imeli najnižjo povprečno bruto starostno pokojnino v občinah Grad (299,5 EUR) in Odranci (332,9 EUR), najvišjo pa v občinah Trzin (864,7 EUR) in Velenje (825,1 EUR).
- Povprečna bruto invalidska pokojnina, ki so jo maja 2010 prejeli upokojenci, je znašala manj kot 400 EUR v 19 slovenskih občinah; v 78 občinah je znašala od 400 do 499 EUR, v 110 pa od 500 do 599 EUR; le v treh občinah je znašala od 600 do 699 EUR, samo v eni občini pa 700 EUR in več (in še to le za moške).
- Najnižjo povprečno bruto invalidsko pokojnino so imeli maja 2010 v občinah Kuzma (294,5 EUR) in Hodoš/Hodos (301,3 EUR), najvišjo pa v občinah Trzin (692,9 EUR) in Logatec (660,2 EUR), in to sta tudi edini občini, v katerih je povprečna bruto invalidska pokojnina preseгла 600 EUR.

DOHODKI STAREJŠIH

Karta 7: Prejemniki pokojnine, do 55 let, občine, Slovenija, maj 2010

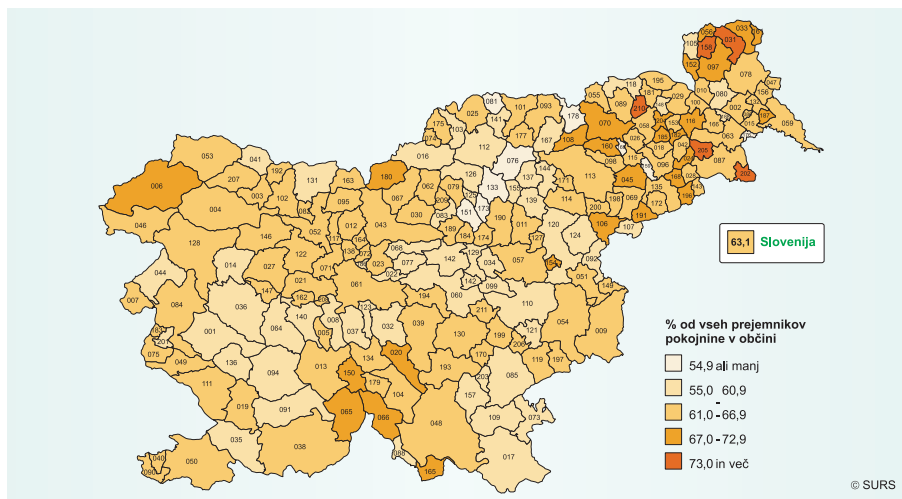

Viri: SURS, ZPIZ, GURS

- Med prejemniki vseh pokojnin je bilo maja 2010 takih, ki še niso bili stari 55 let, v 11 občinah manj kot 4,5 %; v 86 občinah jih je bilo od 4,5 % do 6,4 %, v 73 občinah pa od 6,5 % do 8,4 %; v 28 občinah jih je bilo od 8,5 % do 10,4 %, v 12 občinah pa 10,5 % in več.
- Deleži prejemnikov pokojnine, ki še niso dopolnili 55 let, med vsemi prejemniki pokojnine v občini so bili maja 2010 najmanjši v občinah Kostel, Bloke in Šalovci (3,5 %), največji (in sicer so obsegali več kot 12 %) pa v občinah Osilnica (14,4 %), Velenje (14,4 %) in Polzela (12,1 %).
- Najmanjše deleže prejemnikov pokojnine, starih 55–64 let, in sicer manj kot 20 %, so imele maja 2010 občine Grad (15,9 %), Sveti Tomaž (17,6 %) in Sveti Jurij v Slovenskih goricah (18,6 %); največje deleže takih prejemnikov, in sicer več kot 40 %, pa so imele občine Polzela (44,8 %), Miklavž (44,4 %), Hajdina (43,2 %) in Trzin (40,5 %).

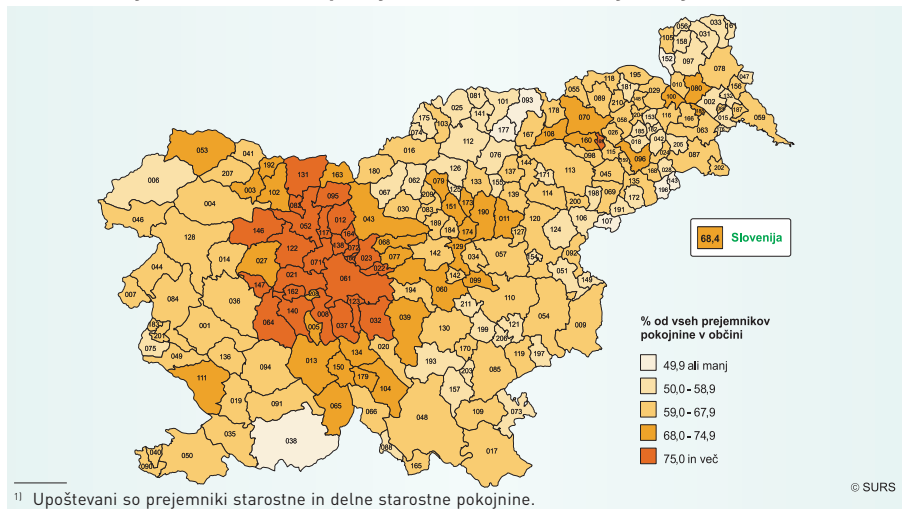
DOHODKI STAREJŠIH

Karta 8: Prejemniki pokojnine, 65 let in več, občine, Slovenija, maj 2010

Viri: SURS, ZPIZ, GURS

■ Najmanjše deleže, a vse višje od 40 %, prejemnikov pokojnine, starejših od 65 let, so imele maja 2010 občine Polzela, Miklavž na Dravskem polju, Velenje in Hajdina; največje, vsaj 75 %, pa občine Grad, Sveti Jurij in Gornji Petrovci.

Karta 9: Prejemniki starostne pokojnine¹⁾, občine, Slovenija, maj 2010

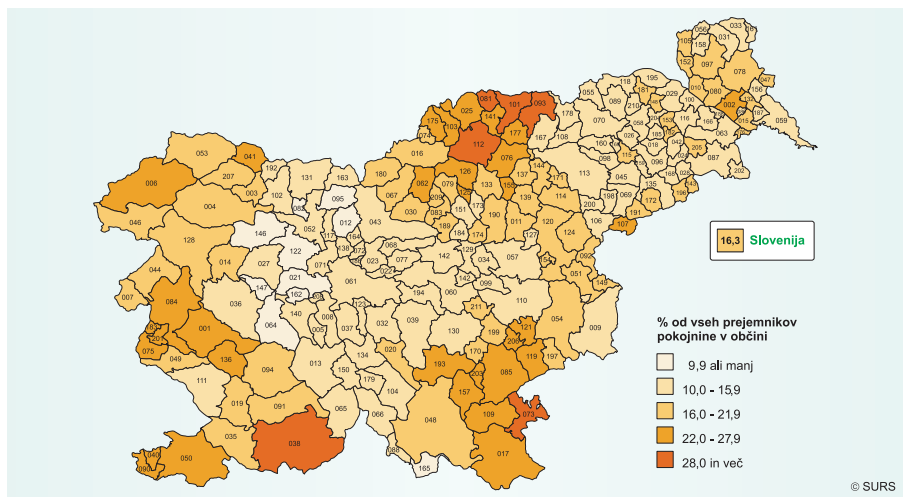
¹⁾ Upoštevani so prejemniki starostne in delne starostne pokojnine.

Viri: SURS, ZPIZ, GURS

■ Najmanjše deleže (manj kot 45 %) prejemnikov starostne pokojnine so imele občine Ribnica na Pohorju, Podvelka in Zavrč, najvišje pa Trzin, Žiri in Kranj.

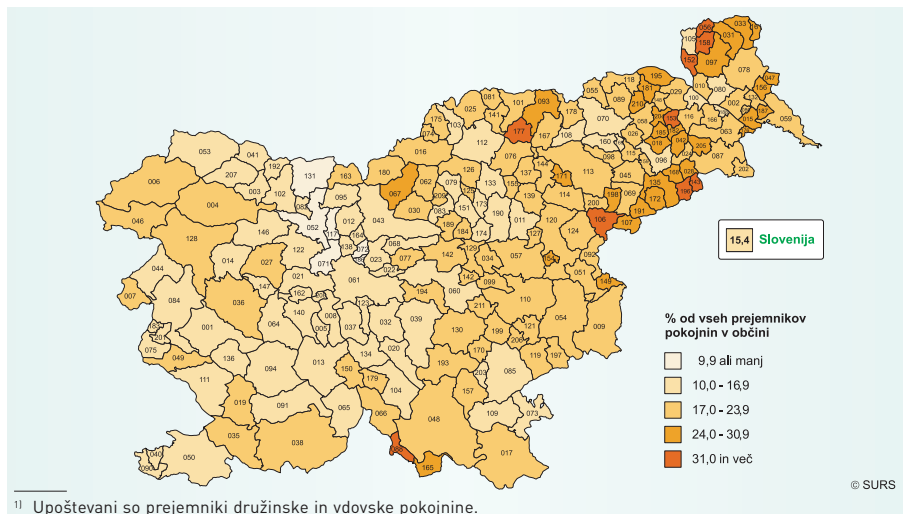
DOHODKI STAREJŠIH

Karta 10: Prejemniki invalidske pokojnine, občine, Slovenija, maj 2010

Viri: SURS, ZPIZ, GURS

■ Najmanjše deleže prejemnikov invalidske pokojnine so imele občine Kostel (7,6 %), Žiri (7,9 %) in Železniki (8,0 %), največja deleža pa občini Slovenj Gradec (32,7 %) in Metlika (31,5 %).

Karta 11: Prejemniki družinske pokojnine¹⁾, občine, Slovenija, maj 2010

¹⁾ Upoštevani so prejemniki družinske in vdovske pokojnine.

Viri: SURS, ZPIZ, GURS

■ Najmanjše deleže prejemnikov družinske in vdovske pokojnine so maja 2010 imele občine Trzin (7,0 %), Tržič (8,9 %) in Kranj (9,3 %), največje pa občine Zavrc (37,8 %), Ribnica na Pohorju (35,6 %) in Osilnica (35,1 %).

ZDRAVJE V POZNEJŠIH LETIH

Zdravje je vrednota

Zdravje je kot glavni pogoj za povečanje blaginje za večino sodobnih družb največja vrednota. Krepitev in varovanje zdravja posameznika pa zahtevata sodelovanje tako posameznika kot celotne družbe. Na zdravje posameznika in skupnosti namreč vplivajo številni med seboj prepleteni dejavniki: njegovo socialno in ekonomsko okolje, zunanje okolje ter osebne značilnosti in življenjski slog.

Kadar govorimo o zdravju starejših, so to običajno informacije, ki prikazujejo biološke spremembe kot negativne posledice starosti (različne bolezni in starostne spremembe: ateroskleroza, srčno kap, trombozo, sladkorno bolezen, raka, motnje spomina in razpoloženja, osteoporozo, spremembo hormonov, ginekološke in urološke težave, težave z vidom, s sluhom, kožo, težave v menopavzi, infekcije, pogostejše poškodbe v poznejših letih in mnogo drugih), čeprav bi bilo ustrezneje prikazati realne, možne biološke spremembe pri človeku v poznejših letih.

Več upanja za ozdravitev

Staranje prebivalstva, nova in učinkovitejša zdravila ter sodobne zdravstvene tehnologije so velik izziv – preizkušnja in priložnost – tudi za Slovenijo, hkrati pa pomenijo tudi večji pritisk na zdravstveni sistem. Nove metode odkrivanja in zdravljenja bolezni zagotavljajo posamezniku večjo možnost preživetja in ozdravitve, naraščajoče potrebe in vse večja pričakovanja prebivalstva pa za zdravstveni sistem pomenijo vrtooglavo večanje stroškov.

Zdravje prebivalcev Slovenije se je podobno kot v drugih razvitih evropskih državah v zadnjih desetletjih opazno izboljšalo. Do tega je pripeljalo več dejavnikov, še posebej pa višja povprečna raven izobrazbe prebivalstva (ta vpliva tudi na spremenjene življenjske navade posameznikov), boljše življenjske in delovne razmere ter večja socialna varnost in izboljšane zdravstvene storitve. Pričakovano trajanje življenja se je podaljšalo, tako da lahko otroci, rojeni v Sloveniji v drugi polovici desetih let tega stoletja, pričakujejo, da bodo v povprečju dočakali nekaj manj kot 80 let, to je skoraj deset let več kot tisti, ki so bili rojeni pred petimi desetletji. Tudi povprečna starost ob smrti se zvišuje, prezgodnja umrljivost (umrljivost pred 65. letom starosti) pa upada.

Ključni zdravstveni problemi starejših prebivalcev

Najpomembnejši zdravstveni problem moških in žensk v starosti 65 let in več so v Sloveniji bolezni srca in žilja: vsak 10. toliko star prebivalec enkrat v letu prvič obiše splošnega zdravnika zaradi zvišanega krvnega tlaka, vsak 12. zaradi bolezni srca in žilja (bolezni in propadanje srčne mišice in zaklopk, srčno popuščanje in motnje ritma srca), vsak 25. obiše splošno ambulantno zaradi ishemične bolezni srca in vsak 50. zaradi možganske kapi. Torej četrtnina toliko starih ljudi prvič obiše zdravnika zaradi ene izmed naštetih bolezni. Obolevnost moških, starih najmanj 65 let, je, če jo merimo s hospitalizacijami, tretjino višja kot obolevnost enako starih žensk in po letu 1997 počasi narašča tako pri moških kot pri ženskah; umrljivost pa pri obojih upada.

Več kot pol novih bolnikov z rakom je starih najmanj 65 let.

Med poškodbami so pri starejših najpogosteje vzrok smrti poškodbe, ki se zgodijo doma in v prostem času, predvsem padci, zaradi katerih je zadnja leta v Sloveniji umrlo več kot 300 oseb, starejših od 64 let.

Glede na oslabitev človeških telesnih in umskih sposobnosti so starejši ljudje tudi prometno ogrožena skupina, zato potrebujejo različne preventivne ukrepe, ki omogočajo vključevanje teh ljudi v cestni promet, vendar le tistih, katerih psihofizične zmogljivosti to dovoljujejo.

ZDRAVJE V POZNEJŠIH LETIH

Dejavnost in skrb za boljše zdravje ...

Na dobro počutje in boljše zdravje ter ohranjanje samostojnosti v poznejših letih imata pomemben vpliv zdrava prehrana in redna telesna dejavnost. Izbrana uravnotežena prehrana ob normalni prehranjenosti vzdržuje telesno in spoznavno funkcijo telesa. Redna telesna in miselna dejavnost pa sta pomembna varovalna dejavnika duševnega zdravja.

... kljub (naravnemu) zmanjševanju sposobnosti

Za obdobje staranja je značilno zmanjševanje duševnih in telesnih sposobnosti – kot posledica normalnega fiziološkega upada življenjskih funkcij ali številnih kroničnih bolezni in stanj ali obojega. Med takimi težavami po pogostosti obolenja pri starostnikih izstopata demenca in depresija. Depresija pogosto vodi celo v samomor. V povprečju je depresivnih 15 % starostnikov, pri starostnikih z resnimi zdravstvenimi težavami (npr. bolnikov po možganski kapi, bolnikov z rakom, bolnikov s srčno-žilnim obolenjem) je ta delež še višji. Pojav depresije je po mnenju strokovnjakov pogosto povezan tudi z osamljenostjo, dolgčasom, s strahom pred umiranjem in smrtjo, simptomi pa so pogosto drugačni kot pri mlajših osebah. V Sloveniji so s podatki, zbranimi z Anketo o zdravju in zdravstvenem varstvu leta 2006, ugotovili, da se kronična depresija in tesnoba vse pogosteje pojavljata pri osebah v starostni skupini 65–74 let; tako o kronični depresiji kot o kronični tesnobi je namreč »poročalo« nekaj več kot 11 % anketiranih (največ med vsemi starostnimi skupinami).

Demenca prizadene okoli 1 % oseb, starih 60+, in 30–45 % oseb, starih 85+. Število obolelih za demenco, eno najpogostejših duševnih motenj starejših, se s staranjem povečuje. Čeprav naj bi bil pojav med moškimi in ženskami številčno skoraj enako pogost, je med obolelimi več žensk (kajti ženske teh let so številnejše od moških). V Sloveniji oboli v zadnjem desetletju zaradi depresije vse več starejših. Stopnja samomorilnosti je pri starih 65 let in več, dvakrat višja kot pri mlajših od teh (44 samomorov na 100.000 prebivalcev), pri moških te starosti pa 4-krat višja kot pri ženskah te starosti.

■ Starostniki predstavljajo glede samomora zelo ogroženo skupino. V Sloveniji prevalenca samomora enakomerno narašča med ljudmi v starosti 65 let in več, vzrok za to pa so duševne motnje, zlasti depresivne motnje, oslabiljeni medčloveški odnosi, slabljenje telesnih funkcij, bivanjski in duhovni problemi. V Sloveniji, ki je po številu samomorov starejših (65+) prva na svetu, število smrtnih primerov teh ljudi zaradi samomora narašča že od leta 1985. V Sloveniji se na primer število samomorov v starostnem obdobju 65–69 let dvigne od povprečja (30 umrlih na leto zaradi samomora) na še enkrat višjo številko, po 70. letu pa naraste še bolj (na 72). Ločeno po spolu je statistika nekoliko drugačna: z vrednostjo koeficienta samomorilnosti za moške, stare 65 let in več, je Slovenija čisto na vrhu evropske lestvice, z vrednostjo tega kazalnika za ženske pa na 4. mestu v Evropi (več samomorov žensk v tej starostni skupini imajo v Litvi, Švici in Srbiji).

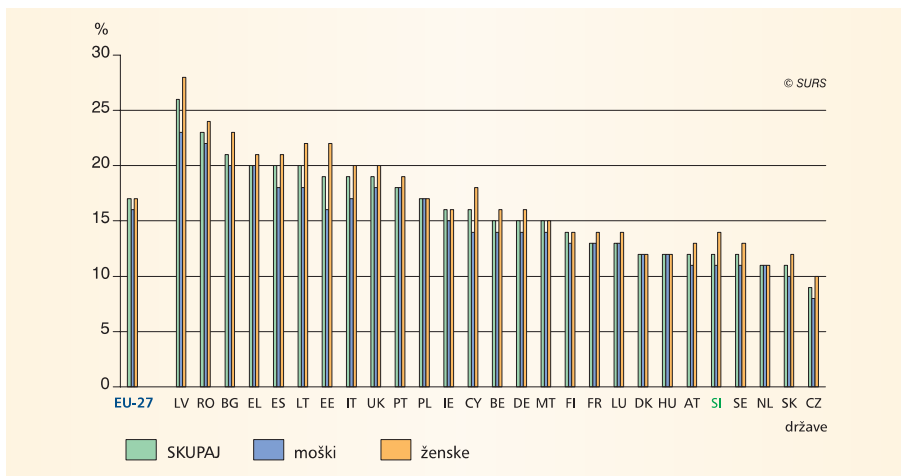
■ Med ljudmi, ki svoje življenje končajo s samomorom, je v Sloveniji trikrat več moških kot žensk, medtem ko samomor poskuša storiti več žensk kot moških. Tudi po številu samomorov med ženskami v svetu je Slovenija – žal – visoko uvrščena: na 3. mesto. Glede na stan umrlih zaradi samomora je v Sloveniji tveganje za samomor letno najvišje med ovdovelimi (229) in ločenimi moškimi (130), najnižje pa med samskimi (6) in poročenimi ženskami (12).

■ Umrli zaradi samomora, so v Sloveniji povprečno stari okrog 50 let. To je dve desetletji manj od povprečne starosti osebe, ki umre naravne smrti.

■ Razlike v Sloveniji med statističnimi regijami pa so tudi po tem kazalniku značilne: zaradi pojava samomorilnosti so močnejše prizadete naslednje statistične regije: jugovzhodna Slovenija, spodnjeposavska, savinjska in zasavska ter pomurska, najmanj pa notranjsko-kraška in goriška statistična regija.

STOPNJA TVEGANJA REVŠČINE STAREJŠIH

Grafikon 35: Stopnja tveganja revščine, po spolu, države članice EU-27, 2008

Vir: Eurostat, tsisc030

- Analiza družbenoekonomskih kategorij oseb in gospodinjstev pokaže, da so najpomembnejši vzroki za revščino v Sloveniji brezposelnost oz. neaktivnost, pa tudi starost (še posebej pri ženskah), večje število otrok, življenje v enočlanskih ali enostarševskih gospodinjstvih in bivanje v najetem stanovanju.
- Stopnja tveganja revščine se v Sloveniji počasi znižuje. V zadnjem desetletju se je znižala s 14 % na manj kot 12 %, vendar je treba upoštevati, da ti podatki kažejo le porazdelitev dohodka med prebivalci, ne upoštevajo pa premoženja, prihrankov, gibanja cen, bivanjskih razmer, zdravja in drugih dejavnikov, ki prav tako vplivajo na življenjski standard prebivalcev.
- Po podatkih iz Raziskovanja o dohodkih in življenjskih pogojih za leto 2008 je bila stopnja tveganja revščine takrat v Sloveniji 12,3-odstotna; to pomeni, da je pod pragom revščine živelo 12,3 % ljudi oz. da letni dohodek 12,3 % prebivalcev tudi po prejemu socialnih transferjev niso zadostovali za dvig nad dohodkovno mejo revščine. S to vrednostjo se je Slovenija kot celota uvrstila med osmerico držav EU z najnižjo stopnjo tveganja revščine (v EU-27 je bila stopnja tveganja revščine 17-odstotna); za nekatere skupine prebivalstva pa so bile vrednosti tega kazalnika tudi v Sloveniji višje od tistih, ki so veljale za EU-27 kot celoto.

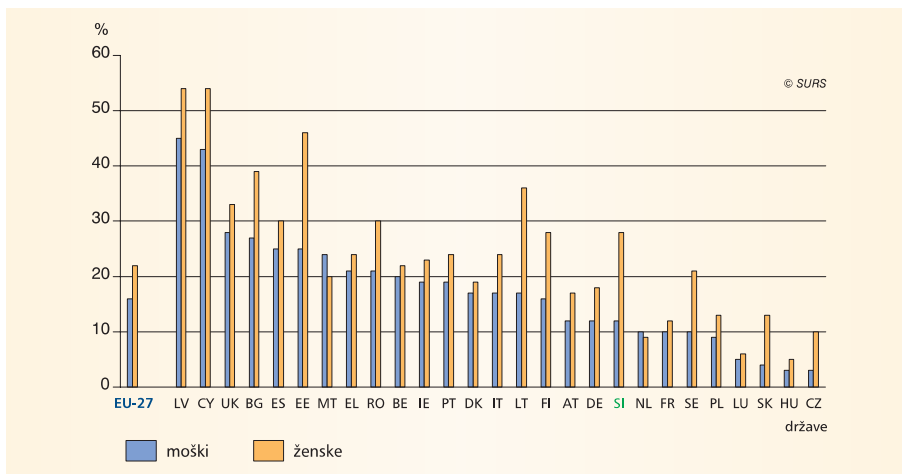
STOPNJA TVEGANJA REVŠČINE STAREJŠIH

Tabela 12: Stopnja tveganja revščine (dohodek brez dohodka v naravi) glede na starost in spol prebivalstva, Slovenija

%

Leto	SKUPAJ			Moški starost (leta)			Ženske		
	0-17	18-64	65+	0-17	18-64	65+	0-17	18-64	65+
2005	11,9	10,4	20,4	11,3	10,3	11,2	12,5	10,4	26,2
2006	11,5	9,8	20,0	10,9	9,9	12,0	12,3	9,7	24,9
2007	11,3	9,8	19,4	11,0	9,7	10,8	11,7	10,0	24,9
2008	11,6	10,5	21,3	10,8	10,9	11,7	12,5	10,0	27,6

Vir: SURS

Grafikon 36: Stopnja tveganja revščine starejših, po spolu, države članice EU-27, 2008

Vir: Eurostat, tsd320

■ Slovenija je v letu 2008 po kazalniku stopnje tveganja revščine pri starejših nekoliko presejala povprečje EU (19 %), saj je bila stopnja tveganja revščine pri ženskah, starih najmanj 64 let, 21-odstotna ali za 9 odstotnih točk višja kot za celotno prebivalstvo. Enako stopnjo kot Slovenija so imele še Belgija, Irska in Italija. Vendar se v Sloveniji vrednosti kazalnika tveganja revščine za to starostno skupino bistveno razlikujejo glede na spol (dohodek brez dohodka v naravi): stopnja tveganja revščine pri toliko starih ženskah se je na primer v enem letu povečala za 2,7 odstotne točke (vrednost 27,6), pri toliko starih moških pa se je zvišala za 0,9 odstotne točke (vrednost 11,7). Torej je 28 % žensk v starosti 65 let in več živelo v revščini in so bile tako med najbolj ogroženimi v Sloveniji.

■ Ta razlika je še izrazitejša, če primerjamo vrednosti tega kazalnika za tiste ženske, ki so stare 65 let in več in živijo same (enočlanska gospodinjstva). V teh gospodinjstvih je stopnja tveganja revščine na splošno visoka (v 2008 je bila 41,9-odstotna), za ženske pa še bistveno višja (v 2008 je bila 51,4-odstotna).

STOPNJA TVEGANJA REVŠČINE STAREJŠIH

Tabela 13: Stopnja tveganja revščine (dohodek brez dohodka v naravi), enočlanska gospodinjstva po spolu, Slovenija

	Leto			
	2005	2006	2007	2008
Enočlansko gospodinjstvo	44,1	42,5	39,4	41,9
Enočlansko gospodinjstvo, moški	35,1	37,9	33,0	37,3
Enočlansko gospodinjstvo, ženska	48,5	44,7	42,6	44,3
Enočlansko gospodinjstvo, starost 64 let in manj	43,0	38,8	33,6	35,8
Enočlansko gospodinjstvo, starost 64 let in manj, moški	39,1	39,4	35,6	41,7
Enočlansko gospodinjstvo, starost 64 let in manj, ženska	47,9	38,1	31,1	28,0
Enočlansko gospodinjstvo, starost 65 let in več	44,8	45,0	43,8	47,2
Enočlansko gospodinjstvo, starost 65 let in več, moški	26,0	34,5	25,5	23,0
Enočlansko gospodinjstvo, starost 65 let in več, ženska	48,8	47,1	47,1	51,4

Vir: SURS

Tabela 14: Stopnja tveganja revščine starejših, 65+, po stanovanjskem razmerju gospodinjstva in spolu (dohodek brez dohodka v naravi), Slovenija

Stanovanjska razmerja	Spol	Leto			
		2005	2006	2007	2008
SKUPAJ	SKUPAJ	20,4	20,0	19,4	21,3
	moški	11,2	12,0	10,8	11,7
	ženske	26,2	24,9	24,9	27,6
Lastnik ali uporabnik	SKUPAJ	19,8	19,5	18,4	20,3
	moški	10,7	11,6	10,2	11,6
	ženske	25,6	24,4	23,7	26,0
Najemnik	SKUPAJ	29,5	32,3	40,6	49,4
	moški	20,7	22,5	24,8	15,3
	ženske	33,6	38,0	47,1	63,0

Vir: SURS

- Tudi podatki o stopnji tveganja revščine glede na stanovanjska razmerja za ženske kažejo, da so med vsemi starostnimi skupinami žensk najbolj ogrožene ženske v starosti 65 let in več, med temi pa tiste, ki so najemnice stanovanja; stopnja tveganja revščine pri teh ženskah je bila v 2008 63-odstotna (pri toliko starih moških je bila »le« 15-odstotna).
- Če v dohodek ne bi bili vštet socialni transferji (družinski in socialni prejemki), bi se celotna stopnja tveganja revščine skoraj podvojila in bi bila 23,0-odstotna, pri starejših pa 32,9-odstotna.

SKLEPNE MISLI

Vplivi demografskih trendov staranja

Demografski trendi staranja močno vplivajo in bodo vplivali tudi v prihodnje na vse, posebej pa na ekonomsko in zaposlitveno strukturo družb, in posledice tega bomo občutili vsi. Problematika posledic staranja je preobsežna, da bi tu lahko vse vsaj omenili, pa to tudi ni namen brošure. Skušali smo se le nekoliko ustaviti ob izbranih in opozoriti, da se ponekod nagibamo že v kritično stanje.

Tudi staranje je posledica napredka

Staranje prebivalstva, torej povečevanje deleža starejših oseb, je zlasti posledica znatnega napredka na gospodarskem, socialnem in zdravstvenem področju, saj ta evropskim državljanom omogoča daljše, udobnejše in varnejše življenje kot kadar koli prej. Vendar – kot so poudarili voditelji držav in vlad na neformalnem srečanju na vrhu v Hampton Courtu oktobra 2005 – je to tudi eden najpomembnejših izzivov, s katerimi se bo Evropska unija morala spopasti v naslednjih letih. V svojem sporočilu ugotavljajo, da je staranje prebivalstva izziv, na katerega se bomo lahko uspešno odzvali le, če bomo ustvarili ugodne razmere za podporo, prilagojeno tistim, ki si želijo otroke, in čim temeljiteje izkoristili priložnosti, ki jih ponuja daljše, produktivnejše in bolj zdravo življenje.

Novi pristopi k pojavu staranja prebivalstva

Staranja prebivalstva, pojava, značilnega za vse sodobne razvite industrijske družbe, samo s politiko golega prerazporejanja delov družbenega dohodka že danes ni več mogoče uravnotežiti v družbi. Za učinkovito obvladovanje obsežnih sprememb, ki so posledica tega pojava, so vse bolj potrebni novi, primerni pristopi (načini, postopki), in to v prilagajanju politik šolanja, dela in upokojevanja. Samo nenehno spreminjanje razmerja med prihodki aktivnega in prihodki upokojenega prebivalstva namreč problema ne rešuje, zato je vse bolj nujno potrebno spodbujati drugačne poti in smeri spreminjanja razmerja med aktivnim in upokojenim delom prebivalstva. Slovenija v zadnjih letih pri tem ni bila posebej uspešna, vendar to ne pomeni, da za doseg tega ni primernih načinov in poti.

Reševanje težav starajoče se družbe

Ko je Slovenija predsedovala EU, torej v prvi polovici leta 2008, se je pri reševanju težav starajoče se družbe osredotočila na posledice, ki jih ima ta družba za posameznike in za družbo kot celoto, na razprave o tem, kaj lahko naredimo za spodbujanje medgeneracijske solidarnosti, ter na vključevanje starejših prebivalcev v vsa področja zasebnega in družbenega življenja.

Staranje prebivalstva je dogajanje v družbi in dosežek družbe

O staranju prebivalstva govorimo, kadar se med prebivalstvom povečuje delež starejših. Demografska stroka ta proces različno prikazuje. Glavni vzroki za staranje prebivalstva v Sloveniji so manjša rodnost, daljša življenjska doba in selitve prebivalstva. Rodnost se v Sloveniji znižuje že več kot 100 let. Trenutno se Slovenija uvršča med države z najnižjo rodnostjo. Nizka rodnost je tesno povezana z odlaganjem odločitve za otroka pri ženskah (oz. odločitve za materinstvo in očetovstvo) na poznejša leta; s tem pa se skrajša tudi rodna doba žensk. Daljšanje življenjske dobe pa je posledica izboljševanja življenjskih razmer; v veliki meri je k temu pripomogel razvoj medicine, predvsem razvoj in uporaba antibiotikov in cepiv. Pomemben dejavnik pri staranju prebivalstva posamezne države so tudi selitve, saj se mladi pogosto odseljujejo v večje kraje in v druge države, tja, kjer so »boljše« možnosti za življenje in razvoj. V Sloveniji se staranje prebivalstva stopnjuje, in to se bo nadaljevalo tudi v prihodnje. Zato je zelo pomembno to sprejeti kot dejstvo in poiskati čim več čim ustreznijših načinov in poti za čim boljšo uporabo potencialov vedno številnejše tretje generacije. Staranje namreč »ni spodrslijaj razvoja, ni napaka razvoja, ampak je velik dosežek družbe«. Tako je na zadnjem panelu 9. festivala za tretje življenjsko obdobje z naslovom Sožitje generacij v svojem predavanju znova opozorila tudi dr. Ana Krajnc s slovenske Univerze za tretje življenjsko obdobje. Prav je, da se tega čim prej v polnosti zavemo in veselimo ter da to s hvaležnostjo sprejmemo.

METODOLOŠKA POJASNILA IN DEFINICIJE

Gospodinjstvo je skupnost prebivalcev, ki skupaj stanujejo in skupaj porabljajo sredstva za osnovne življenjske potrebe (stanovanje, hrano, druge nujne življenjske potrebščine ipd.), oziroma prebivalec, ki živi sam.

Več: http://www.stat.si/popis2002/si/definicije_in_pojasnila_4.html

Indeks staranja je razmerje med številom prebivalcev, starih 65 let in več, in številom otrok v starosti 0–14 let, pomnoženo s 100.

Javni socialnovarstveni zavodi so domovi za starejše, posebni socialnovarstveni zavodi in varstveno-delovni centri. Domovi za starejše in kombinirani socialnovarstveni zavodi opravljajo institucionalno varstvo starejših in s tem nadomeščajo ali dopolnjujejo funkcije doma ali lastne družine (organizirana prehrana in varstvo ter zdravstveno varstvo).

Koeficient starostne odvisnosti mladih je število prebivalcev v starosti 0–14 let v primerjavi s številom delovno sposobnih prebivalcev (v starosti 15–64 let) v državi oziroma teritorialni enoti.

Koeficient starostne odvisnosti starih je število prebivalcev v starosti 65 let in več v primerjavi s številom delovno sposobnega prebivalstva (v starosti 15–64 let) v državi oziroma teritorialni enoti.

Leta pričakovanega zdravega življenja je kazalnik (imenovan tudi pričakovano življenje brez invalidnosti), s katerim merimo število let, za katera se pričakuje, da jih bo oseba določene starosti preživela brez invalidnosti.

Mediana starosti neke populacije pokaže starost, pri kateri je pol populacije starejše, polovica pa mlajše od te starosti.

Nova definicija prebivalstva Slovenije – velja v Sloveniji od 1. 1. 2008.

Več: <http://www.stat.si/doc/pub/DemografiskaPodobaSlovenije2008.pdf>, str. 56

POKOJNINE - v tem razdelku je vir vseh navedb Statistični terminološki slovar obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, / <http://www.zpiz.si/att/STslovar.pdf>.

Več tudi v:

1. Mesečni statistični pregledi
http://www.zpiz.si/src/msp/200912/index.html#metodoloska_pojasnila;
2. Statistični terminološki slovar obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja
- <http://www.zpiz.si/att/STslovar.pdf> in
3. O nekaterih pravicah
- <http://www.zpiz.si/src/pravice/>

Uživalec pokojnine je oseba, ki ima v skladu z zakonom ali mednarodnim sporazumom pravico do uživanja starostne pokojnine (vključno s predčasnimi pokojninami ali pokojninami delavcev, ki se jim je zavarovalna doba štela s povečanjem in so se upokojili pri nižji starosti, pokojninami borcev NOB, administrativnimi in izjemnimi starostnimi pokojninami), invalidske pokojnine, vdovske ali družinske pokojnine.

Uživalec pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja je izraz, ki ga ZPIZ uporablja kot najširši splošni izraz, s katerim označuje zagotavljanje in uresničevanje že uveljavljenih pripadajočih pravic zavarovancem, upokojevcem (uživalcem starostne, invalidske, družinske, vdovske ter delne pokojnine iz obveznega zavarovanja) ter drugim upravičencem (uživalcem). Kot tak zajema tako izplačevanje pokojnine in drugih denarnih dajatev upokojevcem obveznega zavarovanja kot tudi zagotavljanje oziroma uživanje nekaterih drugih pravic, ki pripadajo upravičencem (npr. do poklicne rehabilitacije).

METODOLOŠKA POJASNILA IN DEFINICIJE

Pokojnina. Redni mesečni prejemek iz obveznega zavarovanja, ki upravičencu zagotavlja materialno in socialno varnost za primer starosti, invalidnosti ali smrti zavarovanca.

Starostna pokojnina. Pokojninski prejemek, ki pripada zavarovancu ob dopolnitvi določene starosti in pokojninske dobe, če izpolnjuje pogoje v skladu z ZPIZ-1.

Invalidska pokojnina. Pokojninski prejemek, ki pripada zavarovancu ob nastanku invalidnosti, če izpolnjuje pogoje v skladu z zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Družinska pokojnina. Pravica, ki jo ZPIZ izplačuje družinskim članom umrlega zavarovanca ali uživalca pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, če izpolnjujejo pogoje, določene s tem zakonom.

Vdovska pokojnina. Pokojninski prejemek, ki pripada preživelemu zakonskemu partnerju (oziroma ob izpolnjevanju določenih pogojev tudi razvezanemu zakoncu ali partnerju v zunajzakonski skupnosti), umrlega zavarovanca ali uživalca pokojnine, če izpolnjuje pogoje, ki jih določa zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Najnižja pokojnina. Starostna pokojnina, odmerjena v višini 35 % najnižje pokojninske osnove.

Delna pokojnina. Delna pokojnina se odmeri v višini polovice starostne pokojnine zavarovancu, ki je izpolnil pogoje za pridobitev pravice do starostne pokojnine in je ostal v delovnem razmerju z največ polovico polnega delovnega časa.

Zavarovanec. Oseba, ki je po zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju obvezno ali prostovoljno vključena v pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Povprečna starost je tehtana aritmetična sredina starosti določene skupine prebivalstva. Pri izračunu povprečne starosti so kot uteži upoštevane sredine petletnih starostnih razredov.

Prezgodnja umrljivost. Kot prezgodaj umrle je možno upoštevati vse, ki so umrli pred pričakovanim trajanjem življenja; zdravstvene statistike jo definirajo kot umrljivost pred 65-im letom starosti.

Pričakovano trajanje življenja je povprečno število let življenja, ki jih še lahko pričakuje oseba, stara natančno x let, če bo umrljivost po starosti v času življenja te osebe enaka vrednostim umrljivosti v tablicah umrljivosti za opazovano leto.

Projekcija prebivalstva. Izraz pomeni izračun verjetnega prihodnjega števila prebivalcev in verjetne prihodnje sestave prebivalstva na določenem območju po različnih znakih, ki je zasnovan na hipotezah o bodočem razvoju rodnosti, umrljivosti in selivnosti.

Skupni koeficient starostne odvisnosti je število prebivalcev v starosti 0–14 let in 65 let in več v primerjavi s številom delovno sposobnega prebivalstva (v starosti 15–64 let) v državi oziroma teritorialni enoti.

Staranje prebivalstva je po definiciji povečevanje deleža prebivalstva nad določeno starostno mejo (običajno 65 let) ob hkratnem zmanjševanju števila prebivalcev, mlajših od 15 let, in ob podaljševanju življenjske dobe vsega prebivalstva. Demografsko starost prebivalstva običajno ocenjujemo z deležem oseb, starejših od 65 let, med vsem prebivalstvom. (Npr.: če je več kot 10 % prebivalcev starih nad 65 let, govorimo o starem prebivalstvu).

Starejši. Meja med srednjimi leti in obdobjem starosti ne more biti natančno opredeljena, saj v vseh družbah nima enakega pomena. V razvitem svetu danes pojem »starejši« običajno opredeljuje ciljno skupino ljudi, starih 65 let in več (v nekaterih opredelitvah 60+, pa tudi 70+). Če so obravnavani starejši zaposleni, je običajno upoštevana starostna skupina 50–64 let). O tem, kdo so starejši oz. stari, popolnega soglasja ni in se za različne potrebe uporabljajo različne starostne meje že v eni državi, še toliko bolj v EU oz. svetu. Glede opredelitve »starejših« tudi med avtorji različnih strok (še) ni poenotenja (na primer: Pečjak V., 1998; Krajnc A., 1999; Stuart-Hamilton I., 2000; Kuhar M., 2007).

METODOLOŠKA POJASNILA IN DEFINICIJE

Starost je čas, ki je pretekel od rojstva osebe do trenutka opazovanja (popis, anketa) oz. do opazovanega dogodka (sklenitev zakonske zveze, rojstvo prvega otroka, zaposlitev, smrt idr.). Običajno jo merimo v letih, lahko pa tudi v mesecih, dnevih ali celo urah. Opredelimo jo na dva načina: po dopoljenih letih starosti in po letnici rojstva. Razvrstitvi sta skladni samo na začetku (1. 1.) oz. na koncu (31. 12.) vsakega koledarskega leta. Kadar ni posebej označeno, je starost prikazana v dopoljenih letih starosti.

Stopnja delovne aktivnosti je odstotni delež delovno aktivnega prebivalstva v delovno sposobnem prebivalstvu (vse osebe, stare 15 let in več).

Stopnja tveganje revščine predstavlja odstotek ljudi, ki razpolagajo z dohodkom, manjšim od 60 % mediane razpoložljivega dohodka na ekvivalentnega člana gospodinjstva (osnovni prag tveganja revščine).

Stopnja zaposlenosti je definirana kot delež delovno aktivnega prebivalstva v % od delovno sposobnega prebivalstva. SURS opredeljuje kot delovno aktivno prebivalstvo delovno aktivne po anketi o delovni sili (to so tiste osebe, ki so v zadnjem tednu (od ponedeljka do nedelje) opravljale kakršno koli delo za plačilo, dobiček ali družinsko dobrobit, ali imele status zaposlene ali samozaposlene osebe, čeprav niso delale), kot delovno sposobno prebivalstvo pa (v skladu z navodili Mednarodne organizacije dela – ILO) vse prebivalstvo v starosti 15 let in več.

Zdravje predstavlja stanje popolne telesne, duševne in socialne blaginje. Prvotno so zdravje označevali kot odsotnost bolezni ali onemoglosti, po novejših spoznanjih in stališčih Svetovne zdravstvene organizacije pa je zdravje celovit in dinamičen sistem, ki je sposoben prilagajanja vsem vplivom okolja ter omogoča posamezniku in skupnosti opravljati vse biološke, socialne in poklicne funkcije in preprečevati bolezni, onemoglost in prezgodnjo smrt.

STATISTIČNA IN DRUGA ZNAMENJA

-	ni pojava
...	ni podatka
M	manj natančna ocena – previdna uporaba
+	in več (let, članov ...)
1)	izpostavno znamenje za opombo
∅	povprečje

KRATICE, KRAJŠAVE IN MERSKE ENOTE

ADS	Anketa o delovni sili
DSP	denarne socialne pomoči
EUR	evro
EURS	Geodetska uprava Republike Slovenije
IASA	International Institute for Applied Systems Analysis
KSOS	koeficient starostne odvisnosti starih
KSOM	koeficient starostne odvisnosti mladih
KSOS+KSOM	»skupni« koeficient starostne odvisnosti (starih in mladih)
LPŽŽ	leta pričakovanega zdravega življenja
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
popisi	popisi prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v RS
Popis 2002	Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v Republiki Sloveniji leta 2002
RS	Republika Slovenija
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi (Organizacija združenih narodov, OZN)
ZPIZ	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje
WHO	Svetovna zdravstvena organizacija (SZO)
%	odstotek
km ²	kvadratni kilometer
mes.	mesec
mio.	milijon
mrđ.	milijarda (1000 milijonov)

SEZNAM DRŽAV: IMENA IN KRATICE (ISO 3166)

Ime države	Kratica	Ime države	Kratica
SKUPAJ EU-27	EU-27	Litva	LT
Avstrija	AT	Luksemburg	LU
Belgija	BE	Madžarska	HU
Bolgarija	BG	Malta	MT
Čiper	CY	Nemčija	DE
Češka republika	CZ	Nizozemska	NL
Danska	DK	Poljska	PL
Estonija	EE	Portugalska	PT
Finska	FI	Romunija	RO
Francija	FR	Slovaška	SK
Grčija	EL	Šlovenija	SI
Irska	IE	Španija	ES
Italija	IT	Švedska	SE
Latvija	LV	Združeno kraljestvo	UK

OBČINE RS, 1. januar 2009

001 Ajdovščina	025 Dravograd	051 Kozje	078 Moravske Toplice	104 Ribnica	206 Šmarješke Toplice
195 Apače	026 Duplek	052 Kranj	079 Mozirje	177 Ribnica na Pohorju	125 Šmartno ob Paki
002 Beltinci	027 Gorenja vas - Poljane	053 Kranjska Gora	080 Murska Sobota	106 Rogaška Slatina	194 Šmartno pri Litiji
148 Benedikt	028 Gorišnica	166 Križevci	081 Muta	105 Rogašovci	126 Šoštanj
149 Bistrica ob Sotli	207 Gorje	054 Krško	082 Naklo	107 Rogatec	127 Štore
003 Bled	029 Gornja Radgona	055 Kungota	083 Nazarje	108 Ruše	184 Tabor
150 Bloke	030 Gornji Grad	056 Kuzma	084 Nova Gorica	178 Selnica ob Dravi	010 Tišina
004 Bohinj	031 Gornji Petrovci	057 Laško	085 Novo mesto	109 Semič	128 Tolmin
005 Borovnica	158 Grad	058 Lenart	086 Odranci	110 Sevnica	129 Trbovlje
006 Bovec	032 Grosuplje	059 Lendava/Lendvica	171 Oplotnica	111 Sežana	130 Trebnje
151 Braslovče	159 Hajdina	060 Litija	087 Ormož	112 Slovenj Gradec	185 Trnovska vas
007 Brda	160 Hoče - Slivnica	061 Ljubljana	088 Osilnica	113 Slovenska Bistrica	186 Trzin
008 Brezovica	161 Hodoš/Hodos	062 Ljubno	089 Pesnica	114 Slovenske Konjice	131 Trzin
009 Brežice	162 Horjul	063 Ljutomer	090 Piran/Pirano	179 Sodražica	132 Turmišče
152 Cankova	034 Hrastnik	208 Log - Dragomer	091 Ptivka	180 Solčava	133 Velenje
011 Celje	035 Hrpelje - Kozina	064 Logatec	092 Podčetrtek	202 Središče ob Dravi	187 Velika Polana
012 Cerklje na Gorenjskem	036 Idrija	065 Loška dolina	172 Podlehnik	115 Starše	134 Velike Lašče
013 Cerknica	037 Ig	066 Loški Potok	093 Podvelka	203 Straza	188 Veržej
014 Cerklje	038 Ilirska Bistrica	167 Lovrenc na Pohorju	200 Poljčane	181 Sveta Ana	135 Videm
153 Cerkvenjak	039 Ivančna Gorica	067 Luče	173 Polzela	204 Sveta Trojica v Slov. goricah	136 Vipava
196 Cirkulane	040 Izola/Isola	068 Lukovica	094 Postojna	182 Sveti Andraž v Slov. goricah	137 Vitanje
015 Črenšovci	041 Jesenice	069 Majšperk	174 Prebold	116 Sveti Jurij	138 Vodice
016 Črna na Koroškem	163 Jezerško	198 Makole	095 Preddvor	210 Sveti Jurij v Slov. goricah	139 Vojnik
017 Črnomelj	042 Juršinci	070 Maribor	175 Presalje	205 Sveti Tomaž	189 Vranksko
018 Destnik	043 Kaminik	168 Markovci	096 Ptuj	033 Šalovci	140 Vrhnika
019 Divača	044 Kanal	071 Medvode	097 Pucanci	183 Šempeter - Vrtojba	141 Vuzenica
154 Dobje	045 Kidričevo	072 Mengš	098 Rače - Fram	117 Šenčur	142 Zagorje ob Savi
020 Dobropolje	046 Kobariid	073 Metlika	099 Radeče	118 Šentilj	143 Zavrč
155 Dobrna	047 Kobilje	074 Mežica	100 Radenci	119 Šentjernej	144 Zreče
021 Dobrova - Polhov Gradec	048 Kočevje	169 Miklavž na Dravskem polju	101 Radlje ob Dravi	120 Šentjur	190 Žalec
156 Dobrovnik/Dobronak	049 Komen	075 Miren - Kostanjevica	102 Radovljica	211 Šentrupert	146 Železniki
022 Dol pri Ljubljani	164 Komenda	170 Mirna Peč	103 Ravne na Koroškem	121 Škocjan	191 Žetale
157 Dolenjske Toplice	050 Koper/Capodistria	076 Mislinja	176 Razkrižje	122 Škofja Loka	147 Žiri
023 Domžale	197 Kostanjevica na Krki	199 Mokronog - Trebelno	209 Rečica ob Savinji	123 Škofljica	192 Žirovnica
024 Dornava	165 Kostel	077 Moravče	201 Renče - Vogrsko	124 Šmarje pri Jelšah	193 Žužemberk

LITERATURA IN VIRI

- Apohal Vučkovič, I., Čelebič, T. (2010). *Socialni razgledi 2009*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj. 138 str. Pridobljeno 12. 02. 2010 s spletne strani: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/socrazgledi/2009/socialni_razgledi_2009.pdf
- Ban Ki-Moon, ured. (2007). *World Economic and Social Survey 2007: Development in an Ageing World – DESA*. E/2007/50/Rev.1, ST/ESA/314, New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs. 212 str.
- Burja, J. et al. (2008). *Statistični terminološki slovar obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja / Statistical Terminology Dictionary of Mandatory Pension and Invalidity Insurance*. ZPIZ, Ljubljana. 60 str. Pridobljeno 28. 11. 2009 s spletne strani: <http://www.zpiz.si/att/STslovar.pdf>
- Discrimination in the European Union: Perceptions, Experiences and Attitudes*. (2008). Special Eurobarometer 296 / Wave 69.1.160 str. Pridobljeno 02. 10. 2009 s spletne strani: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_296_en.pdf
- Family care of older people in Europe*. (2001) Ur. I. *Philp*, Vol. 46 Biomedical and Health Research, IOS Press, the Netherlands, 281 strani.
- Hlebec V., ured. (2009). *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Ljubljana: Aristej, 279 strani.
- Hoff, A. (2008). *Tackling Poverty and Social Exclusion of Older People – Lessons from Europe*. Working paper 308. Oxford Institute of Ageing. 76 str.
- Krajnc, A. (1999). Paradosk tretjega življenjskega obdobja: starejši imajo več osebne svobode, možnosti za uresničevanje ciljev pa manj. *Andragoška spoznanja*, 3, Str. 5-18.
- Kuhar, M. (2007). *Sociološki vidik: prevrednotenje staranja in starosti*. Zbornik. Pridobljeno 12. 05. 2009 s spletne strani http://www.kapitalska-druzba.si/_files/506/kad_zbornik2007_metka_kuhar.pdf
- Living Arrangements of older persons: Critical issues and policy responses*. (2001). Population Bulletin of the United Nations; Special Issue No. 42/43 2001. United Nations, Population Division-Department of economic and social affairs. New York. 392 str.
- Stuart-Hamilton, I. (2000). *The Psychology of Ageing, An introduction*, 3rd edition, London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. 331 str.
- Living conditions in Europe*. (2007). Eurostat – Statistical pocketbook – Data 2002-2005. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 107 str.
- Odnos Slovencev do starosti, pokojninskega sistema in varčevanja za starost: zbornik ob 10. obletnici Kapitalske družbe*. (2007). Zbornik. Kapitalska družba Ljubljana. Pridobljeno 12. 04. 2008 s spletne strani: http://www.kapitalska-druzba.si/pokojninski_sistem/raziskave/raziskava_o_odnosu_do_starosti/zbornik
- Ogg, J. (2005). *Social exclusion and insecurity among older Europeans: the influence of welfare regimes*. Ageing & Society. 22 str.
- Pečjak, V. (1998). *Psihologija tretjega življenjskega obdobja*. Bled, samozaložba. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Population ageing and Development*. (2009). UN. Wall Chart. Pridobljeno 12. 04. 2010 s spletne strani: www.un.org/esa/population/.../ageing/ageing2009.htm
- Staranje prebivalstva: Izziv in odgovornost države, podjetij in posameznikov*. (2008). Zbornik. Kapitalska družba. Ljubljana. Pridobljeno 10. 05. 2009 s spletne strani: http://www.kapitalska-druzba.si/pokojninski_sistem/raziskave/raziskava_o_odnosu_do_starosti-podjetja_zbornik/uros_rozic
- The CIA world factbook 2009*. (2009). New York. 801 str. Pridobljeno 12. 04. 2010 s spletne strani: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>
- Tajnikar, M. (2009). *Gospodarska kriza kot čas za korenite spremembe v slovenskem zdravstvu. V Zdravstvo v času gospodarske krize – smo pripravljeni na spremembe*. Ljubljana: Društvo ekonomistov v zdravstvu. Pridobljeno 02. 09. 2009 s spletne strani: http://www.devz.si/wp-content/uploads/2009/05/12_srecanje_ekonomistov_pomlad_09_web.pdf
- Toth, M. (2003). *Zdravje, zdravstveno varstvo, zdravstveno zavarovanje*. Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.
- Vertot, N. (2007). *Dejstva o ženskah in moških v Sloveniji*. Ljubljana, SURS. 52 str.
- Vertot, N. (2007). *Invalidi, starejši in druge osebe s posebnimi potrebami v Sloveniji*. Ljubljana, SURS. 52 str.
- Vertot, N. (2009). *Mladi v Sloveniji*. Ljubljana, SURS. 127 str.
- Vertot, N. (2001). *Popisi na Slovenskem 1948-1991 in Popis 2002*. Ljubljana, SURS. 69 str.
- Vertot, N. (2009). *Prebivalstvo Slovenije danes in jutri, 2008–2060. Projekcije prebivalstva EUROPOP2008 za Slovenijo*. Ljubljana, SURS. 119 str.